

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

ÚSTAV PEDAGOGIKY A SOCIÁLNÍCH STUDIÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Magda Herníková

Významné kapitoly z historického vývoje
školství a správy města Olomouce

Olomouc 2013

Vedoucí práce: Ph.D. Jitka Plischke, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a s použitím uvedené literatury.

V Olomouci dne 30. 3. 2013

Magda Herníková

Poděkování

Děkuji touto cestou PhDr. Jitce Plischke, Ph.D., vedoucí mé bakalářské práce za vstřícnost, plodnou metodickou pomoc a rovněž za čas, který věnovala konzultacím.

Poděkování patří i mé rodině a kolegům, bez jejichž trpělivosti, podpory a pochopení by tato práce nemohla vzniknout.

Magda Herníková

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Magda Herníková
Katedra:	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce:	PhDr. Jitka Plischke, Ph.D.
Rok obhajoby:	2013
Název práce:	Významné kapitoly z historického vývoje školství a správy města Olomouce
Název v angličtině:	Major chapters of the historical development of education and administration of the city of Olomouc
Anotace práce:	<p>Bakalářská práce se zabývá vlivem olomoucké veřejné správy na formování úrovně školství a vzdělávání obyvatel města. Zvolené období začíná v 10. století vznikem údělného moravského knížectví a končí prvními lety Československé republiky.</p> <p>V jednotlivých kapitolách je kladen důraz jak na samosprávu, postupný vývoj jednotlivých řídicích orgánů a soudní správy města, tak na rozvoj školství a vzdělávání. V počátcích se bakalářská práce věnuje církevním školám, později i školám světským. Hlavní pozornost je zaměřena na vznik českého školství.</p>
Klíčová slova:	Dějiny, město, městská rada, magistrát, veřejná správa, církev, škola, školství, katedrální škola, farní škola, obecná škola, národní škola, měšťanská škola, univerzita.
Anotace v angličtině:	<p>The thesis deals with the influence of the Olomouc public administration on the formation of the quality of the education system and the level of education of its inhabitants. The selected period starts in the 10th century with the emergence of the appanage principality and ends with the first years of the Czechoslovak republic.</p> <p>The individual chapters focus on public administration, gradual development of individual executive bodies and judicial service in the city as well as on the development of schools and education. In the beginning of the period the thesis focuses on clerical schools later on secular schools. The key emphasis is placed on the Czech school system.</p>
Klíčová slova v angličtině:	History, city, city council, municipality, public administration, church, school, school system, cathedral schools, parochial school, general school, national school, burghers' school, university.
Přílohy vázané v práci:	3 přílohy
Rozsah práce:	50 stran
Jazyk práce:	český jazyk

OBSAH

Úvod.....	6
1 Úvod do historického vývoje města.....	9
2 Románská Olomouc.....	11
2.1 Stálé osídlení - 11. století.....	11
2.2 12. století a počátek 13. století.....	12
3 Gotická Olomouc.....	15
3.1 Druhá polovina 13. století.....	15
3.2 Za vlády Lucemburků - 14. století.....	17
3.3 Olomoucká správa v 15. století.....	19
3.4 Olomoucké školství v 15. století.....	20
4 Renesance a humanismus.....	22
4.1 Rozvoj olomouckého školství v 16. století.....	22
4.2 Život města za vlády Rudolfa II.....	23
5 Město v období baroka.....	25
5.1 Válečné 17. století.....	25
5.2 Reformy 18. století.....	27
6 Olomouc v 19. století.....	32
6.1 Život města po roce 1848.....	33
6.2 Reorganizace školství od roku 1869.....	36
7 Olomouc počátkem 20. století.....	40
7.1 Vznik Československé republiky.....	41
7.2 Nástin školství v prvních letech osamostatnění republiky.....	43
Závěr.....	45
Použité zdroje.....	47
Seznam tabulek.....	50
Seznam příloh.....	50

ÚVOD

Olomouc patří mezi nejvýznamnější centra v České republice a to díky své bohaté historii, starobylé univerzitě, kulturním a řemeslným tradicím, ale především centrální poloze v rámci Moravy. Mnohokrát se měnil politický, hospodářský či vojenskostrategický význam tohoto sídelního útvaru, mnohokrát se měnily formy olomoucké městské správy, ale město mělo vždy jakousi svou reprezentaci – kolektivní orgán, jemuž se přičítaly zásluhy za úspěchy i viny za nezdary.

Mimo světské moci měla velký vliv na formování politického dění a chodu města také církev. Ovlivňovala veřejné dění a svou silnou pozici si upevňovala i v oblasti vzdělávání obyvatelstva, kde si po dlouhou dobu udržovala výsadní postavení. Jelikož se církev zabývala primárně vzděláváním kněží a výukou humanitních oborů, s rozvojem společnosti bylo nezbytné vzdělávání širších vrstev populace. Zde nastává doba pro angažování města v oblasti školství, které by bylo nezávislé na církevní moci.

Ve své bakalářské práci „Významné kapitoly z historického vývoje školství a správy města Olomouce“ se zabývám vlivem olomoucké veřejné správy na formování úrovně školství a vzdělávání obyvatel města. K danému tématu mě vedl zájem o historii rodného města. Existuje celá řada publikací, které se jednotlivě a tematicky věnují historii Olomouce, historii školství, dějiny vývoje nebo demografickému vývoji. Tyto zdroje jsou vzhledem ke svému zaměření také logicky velmi obsáhlé. Navíc jednotlivé publikace se vztahují většinou na určité konkrétní období.

Cílem mé práce je shrnutí a seřazení významných mezníků historického vývoje správy města Olomouce v návaznosti na rozvoj školství. Popsat, jak a jestli ovlivnila politická reprezentace města vzdělanost olomouckých obyvatel. Předpokládám, že představenstvo města má v každé době zájem na rozkvětu úrovně a prestiže města prostřednictvím zvyšování vzdělanosti. Rozsah historického rozmezí jsem zvolila od desátého století až po počáteční roky „první republiky“.

Přínosem mé práce je na relativně malé ploše předložit podstatné dějinné etapy vlivu správy města na výchovu, vzdělanost a budování školského systému. K získání podkladů pro svou bakalářskou práci jsem analyzovala texty odborné literatury, pramenů a elektronických dokumentů.

Úvodní „románská“ část práce se zabývá založením olomouckého hradu jako první moravské rezidence českých panovníků počátkem poloviny desátého století, připojením Moravy k českému přemyslovskému státu, významnými osobnostmi této doby a také vládou panovníků v tomto období. Kromě provinční správy a vlády je zde také již zmínka o vzdělávání, které se v této době týkalo hlavně katedrálních škol, kde se vzdělávaly kněžské vrstvy.

V období gotiky dochází k založení královského města. S tím je spojená také soudní správa. Udělení vlastního soudu, získání městské pečeti a městského znaku patří k výrazným momentům historie Olomouce. Následující období se vyznačuje kulturním i hospodářským rozvojem a vyhlášením Olomouce jako prvním městem Moravy. Tato kapitola se věnuje také sílícímu vlivu církve a zřizování další církevních škol, jelikož roste potřeba vzdělaného obyvatelstva.

Doba renesance je z hlediska olomoucké školní historie velmi významná. Do města přichází jezuitský řád a je založena druhá nejstarší univerzita v českých zemích. Vznikají nejen církevní, ale i světské soukromé školy, což nelibě nese úřadující městská rada, která začala vznik vzdělávacích ústavů regulovat. Současně se rozrůstá a zdokonaluje i městská správa.

Baroko v našem případě zasahuje sedmnácté a osmnácté století. Sedmnácté století je z větší části ve znamení válek a drancování. Je samozřejmé, že v této době se o rozkvětu města hovořit nedá. Pohroma pokračovala také na počátku osmnáctého století morovou epidemií. Tato kapitola patří k nejobsáhlejší, jelikož se v ní věnuji nejen nastalé velké reorganizaci městské správy, ale i tereziánské reformě školství. Další veřejnosprávní i školské změny provázejí také století devatenácté. České vlastenecké úsilí slaví úspěšné otevření prvního českého vzdělávacího institutu C.k. slovanského gymnázia.

V závěrečné kapitole popisují zrovnoprávnění postavení Čechů a Němců. Velikou úlohu sehrává slovanské gymnázium a Maticní škola. Město je opět decimováno, tentokrát první světovou válkou. Po vzniku československého státu se v roce 1919 zrodí tzv. Velká Olomouc.

Jak jsem již předeslala, při své práci jsem se zabývala textovou analýzou nepřeborného množství dostupných materiálů, z kterých jsem posléze zvolila ty zdroje, které se pro mou práci jeví jako stěžejní.

Mým primárním záměrem bylo zmapovat a analyzovat literaturu a prameny k historii Olomouce a k vývoji olomoucké obecní správy, taktéž k vývoji školství v českých zemích a v neposlední řadě k vývoji školství v Olomouci. Rozbor školních kronik se nakonec ukázal pro mou potřebu nepřínosným, jelikož každá z jednotlivých škol by si pro rozsáhlost historického vývoje zasloužila zpracování své vlastní bakalářské práce. Soustředila jsem se tedy stěžejní okamžiky v historii Olomouce a pokusila jsem se demonstrovat ucelený pohled na zkoumanou oblast.

Na počátcích tvorby bakalářské práce jsem se potýkala s problémem, jak roztrždit jednotlivé historické úseky. Po zralé úvaze jsem zvolila členění podle historicko-kulturních stylů, které ovlivňovaly vznik památek, díky kterým se Olomouc stala jedním z nejvyhledávanějších míst České republiky.

Fakta zjištěná studiem zvolené literatury a zdrojů jsem srovnávala a chronologicky uspořádala podle zvolené osnovy. Nezbyvá než upozornit, že se navzájem některá historická data lišila, stanovovala jsem tedy shody. Ve své práci využívám monografie, školských almanachů, právních předpisů i elektronických zdrojů, které jsou uvedeny v seznamu použitých zdrojů.

1 ÚVOD DO HISTORICKÉHO VÝVOJE MĚSTA

Olomouc patří a odedávna patřila k nejvýznamnějším moravským městům. Dosažení statutu krajského města bylo jen logickým vyústěním vývoje města jako kulturního, společenského a hospodářského centra, jehož dějiny se začaly psát před mnoha staletími...

„Vznik města jako střediska řemeslné výroby a trhu byl výsledkem dlouhodobého procesu, v jehož průběhu se postupně rodily menší sídelní útvary, které se nakonec staly základem velkého městského organismu.“¹

Osídlování katastrálního území Olomouce zasahuje až do starší doby kamenné 40tisíc let před Kristem. Strategická poloha olomouckého kopce, obklopeného úrodnou krajinou, byla tedy od nepaměti oblíbeným místem usídlování starověkých kmenů. Olomoucký kopec tvoří tři pahorky, které nyní nazýváme podle nejstarších duchovních stánků – Václavské, Michalské a Petrské (kostel sv. Petra a Pavla již neexistuje).

Pro potřeby bakalářské práce si začneme všimnout olomouckého území až v rozmezí 9. a 10. století, kdy je doložena existence starého hradiska, tehdy ještě v rámci Velkomoravské říše. Jedenácté století je přelomové a důležité pro osud budoucího města. První údělný kníže Břetislav I. zde vystaví kamenný hrad a na prvním z výše jmenovaných pahorků, na Václavském návrší, vznikne středisko moravské světské a církevní správy.

V dalším období se mění forma vlády na Moravě, po údělných knížatech přebírají moc nad územím markrabata nebo v přímé vládě čeští panovníci. Olomoucká katolická církev posiluje svou pozici, buduje kláštery a kostely, až získá biskupský a posléze i arcibiskupský stolec.

S budováním svatostánků souvisí vznik prvních církevních vzdělávacích ústavů a od třináctého století, v návaznosti na vznik města, si začínáme všimnout také začátků městské samosprávy. Těchto dvou důležitých atributů si všímám na pozadí politického, hospodářského, kulturního a populačního vývoje města.

Pomocí mnou vytvořené tabulky můžeme rychle a přehledně porovnávat demografická data v jednotlivých historických etapách, o kterých pojednává tato práce.

¹ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 103.

Abychom měli představu o rozvoji, ale také někdy o úpadku města, uvádím v tabulce počet obyvatel a počet domů. Po prvním pokrokovějším sčítání lidu v roce 1869 máme k dispozici i národnostní složení obyvatelstva, které je zvláště důležité pro pochopení dalších souvislostí uvedených v následujících kapitolách. V poznámkách uvádím důvody prudkého nárůstu nebo úbytku počtu obyvatel, případně náboženské složení.

Rok	Počet obyvatel	Složení obyvatelstva	Počet domů	Poznámka
1237	16300 (vč.předměstí)			
1430	2500 - 5400			
1493	6000			4.místo v zemích Koruny české (za Prahou, Vratislaví a Kut. Horou)
1533	12000 (vč.předměstí)		1362 (vč.předměstí)	
1617	30000 (vč.předměstí)		1942 (vč.předměstí)	
1650	1675		168	stav po 30.leté válce a švédské okupaci
1748	5000		664	
1834	10 978		703	Přítomnost velké vojenské posádky (již od roku 1758)
1869	15570	Němci 10655 Češi 4915	709	
1880	20176	Němci 9933 Češi 4811 Židé 776 Vojsko 4656	720	Katolíků 18634 Evangelíků 288 Izraelitů 1254
1900	21933	Němci 10257 Češi 6000 Židé 1676 Vojsko 4000		
1910	22245	Němci 10907 Češi 6746 Židé 1633 Vojsko 2959	859	Katolíků 20143 Evangelíků 423 Izraelitů 1679
1919	22612	Němci 8089 Češi 9772 Židé 1010 Vojsko 3741		
1920	57206	cca 40000 Čechů		Sloučeno město a 13 předměstí do tzv. Velké Olomouce

Tab. 1 - Počet obyvatel do roku 1920

Autorské zpracování pomocí zdroje: JURYŠEK, Oldřich. *Dějiny Olomouce 1017-1920*. Olomouc: Votobia, 2006

2 ROMÁNSKÁ OLOMOUC

Olomouc byla vybudována na strategickém místě, jímž od prvopočátku procházely obchodní cesty, což dokazují i nálezy historických římských mincí. Po zániku Velkomoravské říše náležela Olomouc (stejně jako zbytek Moravy) do područí Maďarů a později Poláků. Po vítězné bitvě českého knížete Oldřicha nad polským knížectvím, připadla Morava Přemyslovcům a Oldřich svěřil její správu svému synovi Břetislavovi. Logicky se tak po připojení Moravy k přemyslovskému státu v polovině 10. století stal olomoucký hrad první moravskou rezidencí českých panovníků. Kamenný hrad se bohužel nedochoval, ale z analů víme, že měl být postaven v místě sídla pozdějšího kapitulního děkanství.

2.1 Stálé osídlení - 11. století

Připojení Moravy k českému přemyslovskému státu bylo pro dějiny města důležitým historickým bodem. Od roku 1030 se zde usadil první úřední moravský kníže Břetislav.

Nejstarší písemné zmínky o Olomouci (tedy o hradu Olomouc) ovšem najdeme až z roku 1054 v místních dokladech a o rok později v Kosmově kronice. Dočteme se zde, že Olomouc obýval syn Břetislava I. kníže Vratislav s rodinou. Po znovuustavení biskupství v roce 1063, zřízení olomoucké kapituly a založení kláštera Hradisko v roce 1078 se zvýšila důležitost samotného místa. (Právě zakládací listina tohoto kláštera je nejstarší pravou dochovanou listinou v českých zemích). V Olomouci sídlili tři velmi významní představitelé tehdejší moci, a to úřední kníže, biskup a hradištský opat.²

Vzhledem k existenci olomouckého církevního sídla a k tomu, že se v 11. století „(a v královských městech od 10. století) formovaly školy v biskupských sídlech, při kláštorech a farách, které poskytovaly elementární vzdělání potřebné pro bohoslužebné úkony,“³ můžeme se domnívat, že již v tomto století byla v Olomouci katedrální škola založena.

² JURYŠEK, Oldřich. *Dějiny Olomouce 1017-1920*. Olomouc: Votobia, 2006. 207 s. ISBN 80-7220-258-8. s. 5.

³ KOVAŘÍČEK, Václav. *Materiály k dějinám pedagogiky*. 3.vyd. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1983. s. 5.

Od 11. století se kolem hradu začali usazovat kupci, město se rozrůstalo a „*též se stalo důležitou stanicí a křižovatkou dálkového obchodu. Musíme tudíž předpokládat jedno z nejstarších židovských osídlení v naší zemi. Přítomnost židovských obchodníků a kupců předpokládáme minimálně od 11. století.*“⁴ První zmínka o židovské čtvrti se ale objevuje až kolem roku 1140. Nutno podotknout, že židovská společnost na Moravě má pohnutou historii, jak se zmiňují v dalších kapitolách.

2.2 12. století a počátek 13. století

Budoucí město, v tuto dobu Předhradí, úspěšně narůstalo a roku 1103 se stala Olomouc hlavním sídlem Moravy. Důležitou, vzdělanou a hlavně znamenitou osobností, která se zasloužila o prvotní rozkvět města, byl Jindřich Zdík, jenž byl roku 1126 dosazen na biskupský stolec. V některých zdrojích se uvádí, že byl synem kronikáře Kosmy, ale tato skutečnost se nedá bezpečně prokázat. Jeho cílem bylo povznést církev, podporoval snahy o zavedení kněžských celibátů, za jeho biskupství se mu povedlo rozmnožit církevní statky a další jeho počiny zmiňují níže.⁵

*„Počátkem 12. století se setkáváme s první zprávou o územním rozdělení Moravy na šest menších obvodů tzv. archidiakonátů (arcijáhenství), jak nám o tom dovoluje uvažovat listina olomouckého biskupa Jindřicha Zdíka z roku 1131.“*⁶ Jedním ze středisek těchto obvodů a zároveň střediskem zemské správy se stal i kostel při olomouckém hradě, kterému bylo připsáno 12 celých vesnic a 47 vesnic jen zčásti. *„Zdikovi se podařila věc do té doby neslýchaná; obdržel r. 1144 od císaře a knížete českého Vladislava tzv. imunitu pro biskupské statky: lidé olomouckého biskupství byli tím vyňati částečně z pravomoci knížat moravských a podřízeni jedině biskupovi, čímž u nás začíná zřízení vrchnostenské.“*⁷ Roku 1150 navíc

⁴ Židovská obec Olomouc. *Historický vývoj židovské komunity v Olomouci*. Olomouc: © Jaroslav Klenovský [online]. [cit. 1. 4. 2013]. Dostupný z WWW: <http://kehila-olomouc.cz/rs/historie/historicky-vyvoj/>.

⁵ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 9.

⁶ RIEDL, Miroslav. První školy na území velké Moravy a školy na Moravě v době od zániku velkomoravské říše do založení Karlovy univerzity. In: *Sborník k dějinám moravského školství*. Přerov: Okresní vlastivědné muzeum J.A.Komenského. 1967. s. 30.

⁷ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 10.

obdržel od císaře Konráda privilegium k ražbě mincí. (Některé zdroje zmiňují ražbu mincí již o 100 let dříve – např. podle Juryška se v roce 1030 za Břetislava I. razily olomoucké denáry).

„*Olomoučtí biskupové získali roku 1159 od císaře Fridricha právo korunovat české krále spolu s pražskými biskupy.*“⁸ Tímto krokem vliv olomouckých církevních hodnostářů sílil, ale hrad se stal pouze střediskem provinční správy. Kolem roku 1200 vládla na Moravě markrabata nebo přímo čeští panovníci, avšak neměli zde trvalé sídlo. Hrad obývali pouze úředníci a hradní posádka. V předhradí se usadili kněží, kupci či řemeslníci. V okolí hradu se nacházely osady s vesměs českým obyvatelstvem (v budoucnu olomoucké městské části).⁹

„*Vzdělání do lidu pronikalo pomalu. Nejvzdělanější byly ovšem vrstvy kněžské. Kapitulní archiv olomoucký má dosti rukopisů ze XII. století, které svědčí o vysokém vzdělání některých kněží a biskupů.*“¹⁰ Jak jsem již předeslala, dá se předpokládat, že již v 11. století byla v Olomouci katedrální škola. Některé zdroje uvádějí rok 1073 jako vznik katedrální školy v Olomouci.¹¹ „*Historicky je však doložena až roku 1132, kdy olomoucký biskup zakládá kapitolu 12 kanovníků, z nichž jeden, zvaný scholastik, se staral o školu a žáky. Od té doby můžeme rovněž sledovat, jak byla olomoucká katedrální škola obsazena učitelskými silami.*“¹² Jako první je zmiňován mistr Milhost, jenž byl kanovníkem biskupa Zdíka.

Archidiakoni, kteří byli zodpovědní za budování kostelů ve svém obvodu a hlavně za vzdělávání kněžského dorostu, zakládali v hlavních obcích svých archidiakonátů první církevní školy. Původně vykonával olomoucký scholastik dozor jen nad katedrální školou, s přibývajícimi církevními školami získal právo dozoru i nad školami celé diecéze. Do jeho kompetence náleželo řízení a správa škol, hlavně však dosazování učitelů. Poté, co byli postupně jmenováni scholastikové do jednotlivých archidiakonátů, pravomoc olomouckého scholastika byla územně zúžena. Jeho kompetence převzali „oblastní“ scholastikové.

⁸ JURYŠEK, Oldřich. *Dějiny Olomouce 1017-1920*. Olomouc: Votobia, 2006. 207 s. ISBN 80-7220-258-8. s. 11.

⁹ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 13-17.

¹⁰ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 18.

¹¹ HLŮZOVÁ, Vlasta. *Mlha před námi, mlha za námi: (Naše školství v zrcadle historie)*. 1.vyd. Šternberk: Město Šternberk, 2012. 70 s. ISBN 978-80-260-2022-6. s. 6.

¹² RIEDL, Miroslav. První školy na území velké Moravy a školy na Moravě v době od zániku velkomoravské říše do založení Karlovy univerzity. In: *Sborník k dějinám moravského školství*. Přerov: Okresní vlastivědné muzeum J.A.Komenského. 1967. s. 30.

Na základě příkazu papeže Inocence III. z roku 1215 působil při každém arcibiskupském chrámu jako učitel doktor bohosloví a u biskupského chrámu učil alespoň jeden mistr svobodných učení. „V Olomouci je připomínán roku 1208 magister Sifridus a v letech 1224 – 1238 magister Gregorius canonicus. Pak dále v roce 1297 je jmenován mezi kanovníky mistr Martin a v letech 1297 – 1299 mistr Ambrož, archidiákon přerovský.“¹³ Jmenovaní byli z prvních, kteří získali pověření řídit olomouckou katedrální školu a vyučovat její žáky. Od těchto dob až do počátku osmnáctého století je vývoj školství pod dozorem církve a ta udávala, jakým směrem se vzdělání obyvatel bude ubírat.

¹³ RIEDL, Miroslav. První školy na území velké Moravy a školy na Moravě v době od zániku velkomoravské říše do založení Karlovy univerzity. In: *Sborník k dějinám moravského školství*. Přerov: Okresní vlastivědné muzeum J.A.Komenského. 1967. s. 30.

3 GOTICKÁ OLOMOUC

„K hradu a církevním institucím se ve 13. století jako třetí činitel připojilo město.“ Základní částí budoucího, v tuto chvíli vznikajícího města bylo Předhradí, které sloužilo jako hospodářské středisko pro knížecí a biskupský dvůr a kde pobývala čeleď, řemeslníci a již dříve zmínění kupci.¹⁴

„V letech 1239-46 bylo spojením starších osad založeno královské město, jehož břemena, zvláště na městské opevnění, měli podle privilegia císaře Rudolfa Habsburského z 20. září 1278 nést s ostatními měšťany též v Olomouci žijící Židé.“¹⁵

Jelikož akt založení města není doložen písemnou formou, odhaduje se, že královské město Olomouc vzniklo za krále Václava I. Dohoda o založení města, které jako první obývali němečtí kolonisté, byla zřejmě učiněna ústní formou mezi panovníkem a lokátorem města. Jako město je poprvé Olomouc zmiňována v análech roku 1248.¹⁶

3.1 Druhá polovina 13. století

Absence zakládací listiny, která by nás informovala o bližších okolnostech vzniku města, nás vede k dohadům, že původní osadníci si s sebou přinesli i své vlastní právo, které užívali hned od samého začátku. Bylo to nesporně severoněmecké, tzv. magdeburské právo a řízení města odpovídalo jeho ustanovením.

Zakladatel města se stal zároveň dědičným fojtem, stál v čele města a byl podřízen v případě Olomouce pouze panovníkovi, markrabímu či v jejich zastoupení zemskému podkomořímu. Při výkonu soudní správy předsedal fojt sboru sedmi měšťanů, zvaných přísežní, kteří tvořili městský soud. „To je zárodek městské samosprávy, která převzala v Olomouci vedení roku 1378.“¹⁷

¹⁴ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 103.

¹⁵ Židovská obec Olomouc. *Historický vývoj židovské komunity v Olomouci*. Olomouc: © Jaroslav Klenovský [online]. [cit. 1. 4. 2013]. Dostupný z WWW: <http://kehila-olomouc.cz/rs/historie/historicky-vyvoj/>.

¹⁶ SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Milan. *V čele města Olomouce*. 1. vyd. Olomouc: Memoria, 2002. 89 s. ISBN 80-85807-18-1. s. 7.

¹⁷ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 105.

Udělení vlastního městského soudu roku 1291 bylo jedním z nejdůležitějších privilegií, jež město obdrželo a jemuž podléhali měšťané, kteří tak nesměli být souzeni jinými soudy. Důležité atributy města představovala bezesporu městská pečeť a městský znak, které sloužily jako potvrzení pravosti dokumentů vzešlých od fojta a přísežných. Z roku 1267 pochází nejstarší známý otisk městské pečeti s motivem šachované orlice. Po celou dobu existence města až do současnosti tento motiv v městském znaku přetrvává.¹⁸

Po nastalých zmatcích ohledně biskupského stolce v olomoucké církvi byl roku 1247 papežem Innocenem IV. ustanoven biskupem Bruno ze Schaumburga. Bruno je po Zdíkovi další znamenitá osobnost, která se zasloužila o rozmnožení biskupských statků a tím dosáhla hospodářského rozkvětu města.

„Za biskupa Bruna byla nově zdokonalena v Olomouci škola katedrální (scholasterie), která byla zřízena již Zdíkem, ale časem zanikla. Od roku 1253 do 1274 jmenuje se scholastikem Konrád, také sekretář biskupův. Škola měla magistra a kantora a sloužila v první řadě výchově kněží, které Bruno také posílal na „studium generale maius“ do Padovy a do Říma, jakož i na „studium generale minus“ do Prahy.“¹⁹ Sídlem katedrální školy byl románský palác, později byla přestěhována do Scholasterijní ulice (dnes Mlčochova). Výuka v této škole probíhala nepřetržitě po celé 13. i 14. století, kdy mezi hlavní předměty patřila latina, liturgický zpěv, kaligrafické psaní, notářské činnosti.²⁰

V tomto období posiluje moc církve vůči moci světské, rozšiřují se sítě kostelů a původní archidiakonáty se dělí na děkanáty. To je šance pro zřizování nových farních škol u významných chrámů. *„V těchto farních školách můžeme důvodně spatřovat první počátek moderní národní školy. Kvetly až do reformace, kdy splynuly většinou s novou kategorií škol městských.“²¹*

¹⁸ SCHINDLER, Antonín. *Tajemná Olomouc II.* 1.vyd. Olomouc: Votobia, 2001. 91 s. ISBN 80-7198-483-3.

¹⁹ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce.* 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 18.

²⁰ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce.* 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 178.

²¹ HRONEK, Josef. *Česká škola národní v historickém vývoji a v dnešní podobě.* 1.vyd. Praha: Cyrillo-Methodějské nakladatelství, 1932. s. 27.

3.2 Za vlády Lucemburků - 14. století

Nejvýrazněji a bohužel neblaze se zapsala Olomouc do dějin českého státu datem 4. srpna 1306, kdy došlo v sídle olomouckého kapitulního děkana k zavraždění posledního „českého a polského krále, a do roku 1305 také uherského krále“, z rodu Přemyslovců Václava III, čímž vymřel tento významný rod po meči. Totožnost vrahů i přes mnohé výzkumy je nejasná a případné objasnění smrti moderními prostředky není možné pro absenci kosterních pozůstatků a „neexistenci“ místa činu.²²

Období vlády Lucemburků se neslo ve znamení rozvoje a to jak kulturního tak i hospodářského. Dle svého privilegia vyhlásil Jan Lucemburský roku 1314 město Olomouc Prvním městem Moravy. O tento titul Olomouc bojovala s Brnem. Skutečností ovšem bylo, že zemský soud zasedal střídavě v obou městech.

V čele města stály tři orgány. Samosoudcem a nejvyšším činitelem města byl fojt Jindřich, další orgán tvořil městský soud, reprezentovaný fojtem a přísedními a posledním orgánem se stala městská rada, kterou tvořily s fojtem a přísedními ještě čtyři konšelé. Veškerá jednání a rozhodování předních představitelů města se zapisovala do městských knih.

Nejstarší olomoucká městská kniha datovaná rozmezím let 1343 a 1350 nám podává podrobné svědectví o propojení všech zmíněných orgánů i o celkové organizaci města a jeho soudu a kolem roku 1340 se objevují první zprávy o cechovních řádech řemeslníků a o konání výročních trhů. „První nám jménem známým městským písařem byl Jan, který byl tímto titulem výslovně označen. Z jeho ruky známe jen jediný, a to úvodní zápis v nejstarší městské knize olomoucké, datovaný k roku 1343.“²³ Do té doby činnost písařů vykonávaly jednorázově či výjimečně, jakékoliv gramotné osoby nebo katedrálové. Nejdéle zastával funkci písaře Michael Dibinův, které se této činnosti prokazatelně věnoval v rozmezí let 1389 – 1411, i když je zde i možnost, je zapisoval i dříve.²⁴

²² ŠTĚPÁN, Václav. Vražda krále Václava III. po 700 letech. In: *Střední Morava Olomouc*. Olomouc: Memoria. Roč. 12, č. 22 (2006). s. 4-14. IBSN: 80-85807-83-1. s. 4.

²³ SPÁČIL, Vladimír. *Písaři a kanceláře města Olomouce do roku 1786*. 1.vyd. Olomouc: Státní okresní archiv v Olomouci, 2001. 415 s. IBSN 80-238-7758-5. s. 21.

²⁴ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. IBSN 978-80-244-2368-5. s. 149.

„Tak jako v jiných městech stoupal i v Olomouci vliv samosprávy na úkor fojta.“²⁵

O nárůstu pravomocí čtyř konšelů svědčí, že klíče od této knihy měli pouze oni čtyři a bez jejich účasti tedy nebyly zápisy do ní možné. Je to také doklad o vytlačování fojta z jeho privilegovaného postavení a snaha městské rady vybojovat první místo v městské správě včetně fojtvství. To se radě podařilo roku 1351 a o rok později markrabě moravský Jan Jindřich přikazuje, aby všechna města, městečka a vsi na Moravě, řídící se magdeburským právem, hledala právní naučení u olomoucké městské rady. Nutno podotknout, že Olomouc udělovala právní naučení pro řadu obcí až do roku 1709, kdy jí byla omezena soudní pravomoc jen na vlastní území města a jemu náležející statky.²⁶

Správní reprezentace města se scházela ke svým jednáním v objektu fojtvství, kde úřadoval i městský soud. Potřebu samostatné reprezentativní budovy městských úřadů řešila městská rada přibližně od roku 1261, kdy privilegiem Přemysla Otakara II. dostala povolení k výstavbě kupeckého domu, sloužícímu i jako radnice. Tohoto práva zřejmě město nevyužilo a se stavbou budovy započali až téměř po dalších sto letech. *„Roku 1378 markrabě Jošt znovu povoluje výstavbu radnice“* a následně vyrůstá nová budova ve středu Horního náměstí. *„První zmínka o radnici vůbec přichází až k roku 1401. Stavba radnice byla rozhodně předělem v dějinách městské správy. Olomouc se jednak zbavila posledního zbytku závislosti na úřadu fojta a zároveň si opatřila reprezentativní dobře srozumitelný symbol své samostatnosti.“²⁷*

Měšťanstvo tvořili převážně kupci, majitelé vinných domů a řemeslníci. *„Řemesla olomoucká se sdružují v bratrstva a cechy poměrně pozdě, slyšíme o nich až v letech 1339 - 1342. K nejstarším cechům patřil cech pekařský a řeznický.“²⁸* Cechům patřila péče o vzdělávání učňů, což je prvopočátek učňovského školství. V této době byla výuka zaměřena na odborný výcvik a teorie byla opomíjena. *„Do učebního poměru byli přijímáni chlapci od 12 let. Délka byla organizována tak, aby učeň byl vyučen do 18 let.“²⁹*

²⁵ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 145.

²⁶ SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Milan. *V čele města Olomouce*. 1.vyd. Olomouc: Memoria, 2002. 89 s. ISBN 80-85807-18-1. s. 9-11.

²⁷ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 148.

²⁸ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 63.

²⁹ HORÁK, Josef a KRATOCHVÍL, Milan. *Stručné dějiny vývoje školy a pedagogického myšlení*. 1.vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005. 126 s. ISBN 80-7083-944-9. s. 118

Se silicím vlivem církve a s přibývajícím počtem kostelů, se logicky začaly na významných farách budovat školy. Do druhé poloviny 14. století (zřejmě 1350) spadá založení farní školy u sv. Mořice v Olomouci. Dá se předpokládat, že zřízení a opravy školy náležely do kompetence farníků, jak to bývalo v té době obvyklé. „*Farář mořický Kříž zřídil školu v domě u fary, kde žáci také bydleli, a dal prý je také učiti svobodným uměním a jiným disciplínám.*“³⁰ Farář Kříž tedy bez vědomí nadřízených rozšířil výuku nad rámec běžně vyučovaného čtení, psaní, počtů, latiny a zpěvu, za což byl později sankcionován. Výuka vesměs spočívala v přípravě budoucích kněží.

3.3 Olomoucká správa v 15. století

„*Když kolem roku 1410 převládl význam purkmistra nad úřadem fojta, stal se také městský písař prvním a nejlépe placeným úředníkem městským, jehož povinností bylo znát magdeburské právo a poučovat konšely. Vedl městskou knihu právních zápisů a usnesení rady.*“³¹ Dalšími úředními osobami se stali poslové radniční a hajní. Větší množství zřízenců měl městský soud. „*Soudní moc sestávala ze tří soudních orgánů – z rady (plenum konsilium), soudu přísežných (pannteiding) a samosoud rychtářův (fojt).*“³² Soudní zápisy vedl soudní písař, jenž na znamení svého úřadu nosil meč. Dozor nad vězni a službu vrátného při zasedání rady vykonával vězeňský dozorce – biřic. Obesílání k soudu vyřizovali soudní poslové a posledním zřízencem, k jehož povinnostem patřilo mučení vězňů a popravy, byl kat.

V době husitských válek zůstala Olomouc baštou římskokatolické církve a město na rozdíl od svého okolí stálo na protihusitské straně. Hospodářskou stagnaci města kompenzovalo privilegium z roku 1422 udělené Zikmundem Lucemburským k ražení vlastních stříbrných mincí a haléřů (feniků). V tuto dobu městská rada Olomouce sestávala veskrze z Němců, což odpovídá i národnostnímu složení obyvatel – většina je německé národnosti. Město mělo 130 žoldnéřů a žilo zde 2500 až 5400 obyvatel.

³⁰ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 29.

³¹ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 46.

³² JURYŠEK, Oldřich. *Dějiny Olomouce 1017-1920*. Olomouc: Votobia, 2006. 207 s. ISBN 80-7220-258-8. s. 47.

Za husitských válek utrpělo město i olomoučtí kupci značné finanční ztráty. Město se dostalo do dluhů, obchodníci na pokraj zkázy, z čehož byli viněni Židé. „*Na základě kázání františkánského mnicha Jana Kapistrana vypověděl Židy král Ladislav Pohrobek listinou z 22. července 1454 z Olomouce a Uničova (a podobně z většiny moravských královských měst) a daroval městu jejich domy, synagogu a hřbitov. Po dlouhá čtyři staletí nesměli potom Židé v královském a navíc později pevnostním městě přebývat.*“³³

Česko – uherské války se staly dalším neklidným obdobím. Za válek mnozí měšťané opouštěli město, jelikož se nedostávalo dostatečného zásobování a bylo sužováno i častými požáry. Uherský král Matyáš Korvín byl roku 1469 v Olomouci prohlášen českým králem a o deset let později byly tzv. mírem olomouckým spory mezi uherským a českým králem zažehnány. Podle dohody měla zůstat Morava v moci Matyáše a po jeho smrti připadnout zpět Čechům. Stalo se tak roku 1490 za vlády Vladislava II.³⁴

Patnácté století znamenalo i nebývalý stavební ruch. Budovala se řada významných staveb jako je radnice s orlojem, ale i domy měšťanů a šlechty. Olomouc vykazovala téměř 6000 obyvatel, čímž zaujímala čtvrté místo mezi městy zemí Koruny české.

3.4 Olomoucké školství v 15. století

Se vzrůstajícím vlivem města rostla i potřeba vzdělávání obyvatel. Již za husitství se zvýšila gramotnost i prostých vrstev obyvatel, a to nejen dětí, ale i dospělých. Navíc se poprvé v historii školství vzdělávala i děvčata.³⁵

„*Ve druhé polovině 15. století se město pokusilo získat školu u sv. Mořice a plně ji podřídit městské radě. Papež měšťanům ustoupil a v únoru roku 1465 povolil městu zřídit při kostele sv. Mořice nižší školu (trojtřídní). Od tohoto data, přestože u kostela sv. Mořice škola existovala již dříve, je teprve možné hovořit o mořické městské škole.*“³⁶ Olomoucká

³³ Židovská obec Olomouc. *Historický vývoj židovské komunity v Olomouci*. Olomouc: © Jaroslav Klenovský [online]. [cit. 1. 4. 2013]. Dostupný z WWW: <http://kehila-olomouc.cz/rs/historie/historicky-vyvoj/>

³⁴ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 78-87.

³⁵ HLŮZOVÁ, Vlasta. *Mlha před námi, mlha za námi: (Naše školství v zrcadle historie)*. 1.vyd. Šternberk: Město Šternberk, 2012. 70 s. ISBN 978-80-260-2022-6. s. 6.

³⁶ FIALA, Jiří aj. *Univerzita v Olomouci 1573-2009*. 2.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 189 s. ISBN 978-80-244-3363-9. s. 18.

kapitula se snažila získat školu zpět pod svou pravomoc, ale přes veškerou snahu zůstala škola městskou. O téměř dvacet let později získali Olomoučané od papežského legáta, kardinála aragonského Jana (z pověření papeže Sixta IV.) také povolení na zřízení vyšší školy u sv. Mořice. Roku 1505 zřejmě od papeže Julia II. obdrželi i samostatnou pravomoc ke jmenování rektora.

Atraktivita vyšší školy (čtyř-pětiletá) spočívala v tom, že absolventi mohli pokračovat ve studiu na univerzitě, případně se jim otevřela cesta k církevnímu postu. Byla tedy vyhledávaným vzdělávacím střediskem nejen olomoucké mládeže, ale i studentů z celé Moravy i Čech. *„V centru pozornosti městské rady nebylo pouze materiální zajištění školy, ale snažila se též o kvalitní personální obsazení své školní instituce. Celou řadu vynikajících kantorů na mořické škole zahajuje v roce 1504 Marcus Rustinimicus, který přišel do Olomouce na pozvání známého humanisty, původně též školního mistra na téže škole a později kanovníka Martina Sinapina. Rustinimicus je znám jako autor nové latinské mluvnice – Gramatiky.“*³⁷ V mořické škole zastával funkci rektora.

Uchazeče o jednotlivé školní pozice přijímala městská rada na doporučení, na vlastní žádost nebo si vyhledala vhodného kandidáta sama. Smlouvu s uchazečem radní obvykle sepisovali na roční zkušební dobu s možností prodloužení, výpovědní doba byla většinou čtvrtletní. Do poloviny šestnáctého století činil fixní plat 50 zlatých ročně, na konci století již 80 zlatých ročně. K těmto sazbám přibyl ještě příspěvek na stravu, poplatky žáků a poplatky za činnosti konané pro obec a faráře. *„Personální obsazení školy až do poloviny 16. století kolísalo, poté však můžeme konstatovat, že na škole vyučovalo pět učitelů: rektor, který se zodpovídal za chod školy městské radě a v určitých oblastech i faráři u sv. Mořice, dále bakalář, jenž někdy působil jako zástupce správce školy, jakož i kantoři, organista a auditoři, což byly nejnižší učitelské funkce. Převážná většina z nich studovala na některé z evropských vysokých škol.“*³⁸

³⁷ FIALA, Jiří aj. *Univerzita v Olomouci 1573-2009*. 2.vyd. Olomouc:Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 189 s. ISBN 978-80-244-3363-9. s. 19.

³⁸ FIALA, Jiří aj. *Univerzita v Olomouci 1573-2009*. 2.vyd. Olomouc:Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 189 s. ISBN 978-80-244-3363-9. s. 20.

4 RENESANCE A HUMANISMUS

Celé 16. století provázal územní, hospodářský i kulturní rozmach. Toto období je ve znamení rozšiřování území města přiřazením některých předměstí a hlavně přiřazením Předhradí, které městu daroval král Ludvík. Olomouc vlastnila 22 vesnic nebo jejich částí.

Ve městě vládl čilý stavební ruch. Své domy přizpůsobovalo novému životnímu stylu nejen měšťanstvo, výstavní domy si budovala i šlechta. Žili zde příslušníci více než dvaceti významných šlechtických rodů, jako byli Pernštejnové, Liechtensteinové, páni z Boskovic, Ludanic, Žerotína a další.

4.1 Rozvoj olomouckého školství v 16. století

Dobu renesance provázely i nové náboženské proudy a vyznačovala se obdobím náboženských sporů mezi katolíky a protestanty. V druhé polovině 16. století s intenzivním nástupem protireformace přišel do města roku 1566 jezuitský řád. Jejich příznivcem byl biskup Vilém Prusinovský, kterému Olomouc vděčí za povolání Jezuitů a tím i za založení druhé nejstarší univerzity v českých zemích.³⁹

Je potřeba zmínit, že primárním zájmem Jezuitů bylo ovlivňování vyšších šlechtických kruhů, proto „*záměrně přenechávali nižší školy jiným církevním řádům a zaměřovali se v první řadě na školství střední a vysoké.*“⁴⁰

Jezuitům schválil papež Pius V. zřízení olomoucké koleje, biskupského semináře a konviktu, který sloužil k ubytování urozených chlapců. V prostorách bývalé katedrální školy zahájili výuku ve čtyřech třídách latinské školy (gymnázia), do nichž nastoupilo 225 žáků. Nutno podotknout, že jezuitské školství nebylo zpoplatněno. O čtyři roky později mělo již gymnázium šest tříd se čtyřmi sty studenty.⁴¹ Gymnázia se zaměřovala na humanitní studia

³⁹ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2. vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 120.

⁴⁰ ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. 2. dopl. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. s. 80.

⁴¹ FIALA, Jiří aj. *Univerzita v Olomouci 1573-2009*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 189 s. ISBN 978-80-244-3363-9. s. 27.

a „jejich žáci, jak postupovali v jednotlivých třídách, se vzestupně označovali jako rudimentaristé či parvisté, principisté, gramatici, syntaxisté, poeti a rétoři.“⁴²

Roku 1567 vzniká Jezuitská akademie, která byla zaměřena na vzdělávání nejen kněží, ale i šlechty a měšťanstva. Akademie roku 1573 získala status univerzity a prvním rektorem je jmenován Hurtado Perez. První imatrikulace 85 studentů se konala roku 1576 a v tomtéž roce byl ustaven filosofický kurz.

Tato doba se také vyznačuje zápolením o možnost zřizování soukromých škol a možnosti vyučování olomouckého obyvatelstva. Městské radě ani biskupovi nebylo po vůli, když si začali němečtí písaři bez jakéhokoliv povolení zřizovat vlastní školy. Jelikož se rada obávala ohrožení pozice své městské školy sv. Mořice, „již v roce 1549 se usnesly všechny tři rady, že v Olomouci nesmí působit více než dvě soukromé školy a jedna škola Jana Püchnera, který si smí zřídit školu pouze pro dívky, kde se budou učit číst a psát. Postupně se usnesla na počtu čtyř škol, které byla ochotna povolovat. Soukromé školy v Olomouci hrály pouze okrajovou vzdělávací roli, nicméně s ohledem na jejich většinou protestantské zaměření měly významné místo v probíhajícím náboženském zápase.“⁴³

4.2 Život města za vlády Rudolfa II.

„Další kapitola protireformace se odehrála za vlády císaře Rudolfa II., který obnovil biskupům knížecí titul, čímž bylo světské šlechtě jasně dáno najevo, kdo na Moravě zaujímá po panovníkovi nejvýznamnější postavení. V předbělohorském období byla Olomouc s osmi tisíci obyvateli a počtem 1200 domů druhým největším městem v českých zemích po Praze.“⁴⁴

Městská správa se rozrostla a zdokonalila. Dokazují to zápisy městské rady a úřadů v městských knihách. K hlavním knihám soudu a rady postupně přibývaly knihy sirotčí, řada knih rychtářských, knihy pozůstalostní, stavebního úřadu, dlužní a další.

⁴² SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 407.

⁴³ FIALA, Jiří aj. *Univerzita v Olomouci 1573-2009*. 2. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 189 s. ISBN 978-80-244-3363-9. s. 22.

⁴⁴ Magistrát města Olomouce. *Turistické stránky města Olomouce*. Olomouc: © 2002 - 2013 [online]. [cit. 1. 4. 2013]. Historie města. Dostupný z WWW: <http://tourism.olomouc.eu/basic-information/history/>.

V městské knize je přesně popsáno navrhování a obsazování městské rady. Tak jako v předešlých staletích stále platí právo magdeburské. Jak je již zvykem, městská rada je obnovována každoročně kolem 10. srpna. Návrh nové rady předává stará rada podkomořímu ke schválení. V purkmistrovském úřadě se střídají konšelé tak, že vždy jeden ze čtyř konšelů obsazuje úřad na dobu jednoho měsíce.⁴⁵

Úřadující městská rada se nazývala sedící, příslušníci dřívějších rad tvořili tzv. radu vnější a všechny rady nesly pak označení „všechny tři rady“. Vnější radu povolával purkmistr a úřadující rada k závažnějším záležitostem. Jak rostla složitost městské agendy, členila se i správa města a členové městské rady dohlíželi nad různými okruhy působností města. Jednalo se například o dohled nad obilím, nad městskými statky, nad špitály, nad hlídkami, nad městskými penězi, nad městskou zbrojnicí, nad mýty, nad městskou školou u sv. Mořice, atd. Celkem bylo možno napočítat až 35 městských úřadů.⁴⁶

Tehdy úřadující biskup Stanislav Pavlovský z Pavlovic byl také velkým příznivcem Tovaryšstva Ježíšova – Jezuitů. Aby mohla být rozšířena výuka akademie, zrušil ženský klášter v Pustiměři a jeho statky převedl Jezuitům. Rozšíření akademie, a tím vznik úplné univerzity se čtyřmi fakultami, „*se neobešlo bez ingerence císaře Rudolfa II. Císař vyjádřil svůj souhlas v česky psaném listu ze dne 31. května 1588: „vyzvižení a zvelebení učení olomouckého a obyvatelův v něm napotom netoliko in artibus [v uměních, tj. na filozofické fakultě], ale také in omnibus facultatibus [ve všech fakultách] čteno bylo a učení lidé neboližto professores tím lepěji se tu vychovati mohli“.* V tomto ohledu však zůstalo jen u slov, poněvadž sami jezuité o zřizování právnických a lékařských fakult nestáli.“⁴⁷ Od roku 1594 probíhala na univerzitě výuka v českém jazyku.

⁴⁵ SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Milan. *V čele města Olomouce*. 1.vyd. Olomouc: Memoria, 2002. 89 s. ISBN 80-85807-18-1. s. 12.

⁴⁶ SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Milan. *V čele města Olomouce*. 1.vyd. Olomouc: Memoria, 2002. 89 s. ISBN 80-85807-18-1. s. 13.

⁴⁷ FIALA, Jiří aj. *Univerzita v Olomouci 1573-2009*. 2.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 189 s. ISBN 978-80-244-3363-9. s. 30.

5 MĚSTO V OBDOBÍ BAROKA

„Na počátku celoevropského válečného konfliktu představovala Olomouc se svými 581 měšťanskými domy a 1562 poddanskými a předměšťanskými usedlostmi nejlidnatější a hospodářsky nejsilnější město Moravy“.⁴⁸ Za půl století po výstavním městě nebylo ani památky.

5.1 Válečné 17. století

Velmi citelně zasáhla město třicetiletá válka a navíc byla definitivně ztracena náboženská svoboda. Nekatolíci se vrátili do městské rady jen na krátko v roce 1619. Rychlý spád dostaly události po porážce českých a moravských stavů na Bílé Hoře. Již 11. ledna 1621 byla Olomouc bez odporu obsazena císařským vojskem. Zanedlouho byla městská rada obsazena císařovi věrnými katolíky a jako dozorčí orgán zřízena funkce královského (císařského) rychtáře a tento dozor nad městskou radou trval až do roku 1745.

Švédské vojsko roku 1642 vyvrátilo legendu o nedobytnosti města. Švédům se v Olomouci zalíbilo natolik, že zde setrvali dlouhých osm let. Přestože bylo město po jejich odchodu doslova zničeno a vylidněno, po několika desetiletích se stalo znovu výstavným městem. Od roku 1655 se Olomouc pyšnila titulem pevnostní město, což znamenalo hlavně postupnou výstavbu nového barokního opevnění města.

Po válečných událostech, kdy ve městě žilo pouhých šestnáct set obyvatel, se změnila skladba olomouckého obyvatelstva. Do vylidněného města se stěhovali noví obyvatelé z různých míst Moravy, ale i cizinci převážně ze střední Evropy. Vzhledem k tomu, že neznali místní poměry a zvyklosti, docházelo k častým sporům mezi nimi a správou města. Počet obyvatel se do roku 1656 zvýšil na 2500 osob.⁴⁹

Městská rada roku 1653 ze všech sil usilovala, aby Olomouc opět získala statut hlavního města Moravy. Prosby o zpětné navrácení zemského královského tribunálu

⁴⁸ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 149.

⁴⁹ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 371.

a zemských desek z Brna do Olomouce nebyly vyslyšeny. Nová šance se naskytla roku 1679 po napadení Brna morem. „*Tehdy byl tribunál přenesen nejprve do Uničova a poté do Olomouce. Ale hned v roce 1680 byl znovu přestěhován do Brna.*“⁵⁰ Olomouci byl nakonec statut hlavního města Moravy přiřknut, ale ve skutečnosti jím bylo Brno, které neslo přízvisko královské město.

Obě události, Bílá hora i třicetiletá válka, které měly za následek „*hromadnou emigraci nekatolického měšťanstva, upevňování jezuitského školství a prosazování němčiny jako vyučovacího jazyka*“, zanechaly nepopsatelnou spoušť jak ve správě města, tak v historii školství.⁵¹ „*I přesto se Olomouc, jako jediné město na Moravě, mohla chlubit tím, že má nejen nejnižší školy a gymnázium, ale také univerzitu, byť neúplnou.*“⁵² Zdevastovaná Olomouc stejně jako celá Morava potřebovala v první řadě vzdělanou vrstvu obyvatel.

Po třicetileté válce upadá významná konkurence jezuitské akademie – městská škola u sv. Mořice. „*Kromě ní učili ve městě ještě čtyři „němečtí“ učitelé podřízeni biskupskému oficiálu, kteří učili hochy a dívky odděleně, jak se nařizuje roku 1662.*“⁵³ Dalším důvodem úpadku městské školy mohla být také skutečnost, že výuku městských dětí převzali soukromí učitelé z řad studentstva jezuitského gymnázia nebo univerzity. Ve městě se tedy vyskytoval nezjištěný počet levnějších pokoutních škol, jež navštěvovaly děti nemajetných obyvatel. Tyto pokoutní školy podle některých zdrojů existovaly již před švédskou okupací a udržovaly se i po pozdějších zákazech.

Po nezbytných opravách válkou zničených učeben zahajují jezuité v létě roku 1650 opět výuku na gymnáziu a v lednu 1651 na univerzitě. Olomoučtí měšťané nelibě nesli toto rychlé otevření škol a přísun příchozích studentů, jelikož trpěli nedostatkem potravin a také se obávali epidemie moru. Většina příchozích studentů pocházela z Moravy a Slezska, ale studovala zde také mládež z celé Evropy.

⁵⁰ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 372.

⁵¹ JŮVA, Vladimír, sen&jun. *Stručné dějiny pedagogiky*. 5.rozš.vyd. Brno: Paido, 2003. 91s. ISBN 80-7315-062-X. s. 73.

⁵² SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 403.

⁵³ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 190.

Tříleté filozofické studium obsahovalo základy logiky, fyziky a metafyziky. „*Přestože stály přírodovědné obory v pozadí, působilo na naší univerzitě několik vyučujících, kteří obohatili svými výzkumy hlavně oblast matematiky, fyziky i astronomie. Filozofická fakulta udělovala titul bakaláře, magistra a doktora filozofie, absolventi teologické fakulty mohli získat titul bakaláře, licenciáta a doktora teologie. Doktorát byl v letech 1650 – 1741 udělován jen velmi ojediněle.*“⁵⁴

Rok 1679 se stal pro univerzitu významným rokem. Tehdy se k nelibosti jezuitů rozrostla o právnickou fakultu. Prvním profesorem práv se stal doktor Karel Ferdinand Irmeler. Ke studiu práv bylo v prvním roce působení právnické fakulty „*imatrikulováno pouze 6 studentů. Právnické přednášky ovšem mohli navštěvovat i ostatní univerzitní studenti. Tento prvopočátek olomoucké právnické fakulty znamenal průlom v edukačním monopolu Tovaryšstva Ježíšova.*“⁵⁵

5.2 Reformy 18. století

Počátek století (v letech 1713 – 1715) znamenal pro Olomouc zničující morovou pohromu, která dosáhla takové síly, že „*musela být zřízena zvláštní morová komise, vyhlášena karanténa, město bylo v červnu 1715 zcela uzavřeno a hlídáno kordonem vojska. Přes všechna opatření byl celkový počet mrtvých odhadován na tři tisíce a epidemie odezněla až na počátku roku 1716.*“⁵⁶

Z důvodů výše uvedených jezuité přijali nutná opatření a od května 1715 do února 1716 přerušili výuku na jezuitském gymnáziu i univerzitě. V uvedené době jezuité raději opustili brány Olomouce a pobývali mimo město na svých kolejních a konviktních stacích.⁵⁷

⁵⁴ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 409-414.

⁵⁵ FIALA, Jiří aj. *Univerzita v Olomouci 1573-2009*. 2.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 189 s. ISBN 978-80-244-3363-9. s. 39.

⁵⁶ JEMELKOVÁ, Simona, Helena ZÁPALKOVÁ a Markéta ONDRUŠKOVÁ. *Sloup Nejsvětější Trojice Olomouc*. Olomouc: Statutární město Olomouc ve spolupráci s Muzeem umění Olomouc, 2008. 140 s. ISBN 978-80-254-32-84 (Statutární město Olomouc). 978-80-87149-14-0 (Muzeum umění Olomouc). s. 18.

⁵⁷ FIALA, Jiří aj. *Univerzita v Olomouci 1573-2009*. 2.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 189 s. ISBN 978-80-244-3363-9. s. 46.

Novým vzdělávacím institutem, který vznikl po devastující morové nákaze, „byla stavovská akademie, založená 1724 Františkem Šubířem, rytířem z Chobyně, a jeho zetěm Leopoldem hrabětem Sakem z Bohuňovic. Akademie byla určena pro vzdělání šlechty a jejich úředníků a proto se zde učilo nejen právům a správě hospodářství, nýbrž i stavitelství, řečem, jízdě a tanci.“⁵⁸ Tento ústav byl trnem v oku jezuitů, protože znamenal konec jejich monopolu ve vzdělávání a proto se snažili založení akademie (neúspěšně) zmařit. „Akademie nabízela modernější program, který nesměřoval k výchově teologů a většina jejich absolventů se měla uplatnit ve státní správě a vojsku. Právem je tedy považována za jakousi předchůdkyni pozdějších reálných škol.“⁵⁹

V roce 1726 nastaly podstatné změny v městské správě provedením reorganizace a zavedením nového způsobu hospodaření. Na základě reskriptů císaře Karla IV. se zřídil magistrát skládající se z dvanácti členů, k nimž náležel ještě městský soudce a císařský rychtář. V čele magistrátu stál úřadující primátor (purkmistr), v jehož funkci se postupně vystřídali všichni členové magistrátu. Dřívější vnější rada zůstala prozatím zachována, členové vykonávali svou funkci bezplatně, ale při úmrtí nebo odchodu některého člena se již nedoplňovala, až posléze úplně zanikla. Správu městského majetku vykonávalo hospodářské ředitelství, nezávislé na magistrátu a podléhající státní ekonomické komisi v Brně.⁶⁰

Další novinkou se stalo rozdílné přijímání členů magistrátu. Reskripty přikazovaly, aby měli právnické vzdělání, drželi na území města vlastní dům, nesměli mít v radě příbuzného a nesměli vykonávat žádné zaměstnání, jelikož jim byl stanoven určitý plat. Pozdější reskripty Marie Terezie z roku 1749 nařizovaly, aby měl právnické vzdělání a znalost z ekonomie či obchodu ten radní, který vede politickou a soudní správu města.

Tato situace bez podstatných změn trvala až do roku 1783, kdy se přistoupilo k rozdělení měst do několika kategorií podle velikosti a významu. Olomouc patřila dekretem císaře Josefa II. z roku 1786 mezi řádně regulované magistráty. Systém byl nastaven tak, že měšťané zvolili čtyřiatvacetičlenný měšťanský výbor a ten zvolil na období čtyř let 6 členů

⁵⁸ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 190.

⁵⁹ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 418.

⁶⁰ SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Milan. *V čele města Olomouce*. 1.vyd. Olomouc: Memoria, 2002. 89 s. ISBN 80-85807-18-1. s. 13.

magistrátu a purkmistra. Zvolen mohl být pouze ten, kdo měl dekret o volitelnosti vystavený buď guberniem, nebo apelačním soudem.

V Olomouci takto proběhly volby 7. května 1786 a vzešel z nich purkmistr František Josef Wilperth, který zůstal ve funkci až do roku 1818. Od roku 1802 purkmistry a ostatní magistrátní úředníky jmenovalo na doživotí gubernium. Rozsáhlá a stále narůstající agenda vedla k častým žádostem o personální posílení stavu magistrátu. Postupně se počet radů rozšířil na osm a počet úředníků se zvyšoval, až dosáhl v roce 1826 počtu sedmdesát.⁶¹

Osmnácté století se také nese v duchu formování české školy a pedagogiky. Marie Terezie oslovila školského reformátora Johanna Ignaze von Felbigera s požadavkem zlepšení školské vyspělosti monarchie. Dne 6. prosince 1774 spatřil světlo světa Všeobecný školní řád o 79 paragrafech, které pojednávaly o školách normálních, hlavních a triviálních „(Česky byl vydán v Praze r. 1776).“⁶² Veškeré kompetence ohledně školství převzal stát, pouze kontrolní činnost náležela nadále církvi. Dohled nad školami obstarával zemská školní komise pomocí okresního školního dozoru, kterým byl vikář nebo děkan. Olomouc spadala pod zemského školního dozorce pro Moravu a Slezsko Ignáce Mehoffera.

Triviální školy (jedno-dvoutřídní) měly být zřizovány na farách a náklady na provoz měly nést obce a šlechta. Dozor nad školou vykonával farář, dohled po stránce finanční a administrativní zastával místní školní dozorce. Vyučovalo se náboženství, čtení, psaní, počítání, základy hospodaření a ve městech také průmyslové znalosti. Hlavní škola (troj a později čtyřtřídní) měla být založena v každém kraji a byla určena k přípravě žáků k zaměstnání v hospodářství, řemeslech a vojenské kariéře. Personální stránka byla zabezpečena ředitelem, katechetou a až čtyřmi učiteli. Náklady na provoz ležely na bedrech zemského školního fondu. „Kromě předmětů triviální školy se vyučovaly základy latiny, zeměpisu, dějepisu, přírodopisu, slohu, kreslení, geometrii, základům hospodářství a průmyslového vzdělání. V každé zemi byla v sídle školní komise zřízena normální škola, která měla čtyři třídy, a kromě rozšířené osnovy bylo v ní vyučováno také ve zvláštních kurzech předmětům potřebným pro budoucí učitele. Přípravky (preparandy) pro učitele byly později zřizovány také u některých hlavních škol. Každý učitel se měl vykázat vysvědčením

⁶¹ SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Milan. *V čele města Olomouce*. 1.vyd. Olomouc: Memoria, 2002. 89 s. ISBN 80-85807-18-1. s. 15.

⁶² KOVAŘÍČEK, Václav. *Materiály k dějinám pedagogiky*. 3.vyd. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1983. s. 40.

o odborné zkoušce.⁶³ Roku 1775 byl v Praze zřízen císařsko-královský (dále jen c. k.) sklad školních knih, který byl oficiálně pověřen vydáváním knih pro školní potřeby.⁶⁴

V souvislosti s výše uvedeným a vzhledem k tomu, že v Olomouci do té doby působili pouze 4 zkoušení učitelé, byla zřízena na území města roku 1774 c. k. hlavní škola, z kterých se později přetransformoval v učitelský ústav. Zároveň zahájily činnost dvě dvoutřídní triviální školy: jedna pro dívky u sv. Michala a druhá u sv. Voršily, kterou vedly řeholnice tohoto řádu. Jinak městské děti většinou vyučovali studenti. Od roku 1785 byly školy úplně poněmčené.

Po zrušení jezuitského řádu 1773 byly jejich nižší školy převedeny na státní německá gymnázia. Knihy z jezuitských kolejí a zrušených moravských klášterů našly umístění v nově zbudované Studijní knihovně. *„Univerzita přešla pod státní správu a roku 1777 bylo odděleno učení právnické od fakulty theologické a filosofické, filosofie stala se přípravkou ostatních oborů a roku 1778 byla přeložena univerzita do Brna jako lyceum. Vlastním důvodem tohoto činu bylo vymaniti univerzitu z vlivu duchovenstva a podříditi ji přímo doзору gubernia.“*⁶⁵

Stejně tak se do Brna přemístila i stavovská akademie, aby se roku 1782 zase oba ústavy vrátily zpět do Olomouce. Univerzita však nadále zůstala lyceem bez práva promovat doktory, ale zato se rozrostla o učení chirurgické. V dalším roce vznikl při klášteře Hradisko generální seminář, určený výchově kněžstva.

Zavedení povinné školní docházky přispělo k počátkům našeho učňovského školství. *„Příprava k povolání probíhala v rámci cechů, které ji zabezpečovaly většinou individuální formou, obsah přípravy určoval mistr. Ale po roce 1774 se doplňovalo vzdělání učňů v tzv. nedělních (opakovacích) školách.“*⁶⁶

Celé osmnácté století bylo na historické události více než bohaté. Kromě ran, kterými Olomouc prošla na jeho počátku, jako byl obrovský požár roku 1709, morová epidemie,

⁶³ SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. s. 154.

⁶⁴ MORKEŠ, František. *Učitelé a školy v proměnách času: (pokus o základní chronologii 1774-1946)*. 1.vyd. Plzeň: Pedagogické centrum, 1999. 59 s. ISBN 80-7020-051-0. s. 8.

⁶⁵ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8., s. 202.

⁶⁶ JÚVA, Vladimír, sen&jun. *Stručné dějiny pedagogiky*. 5.rozš.vyd. Brno: Paido, 2003. 91s. ISBN 80-7315-062-X. s. 74.

pruská okupace města či následná přestavba města v pevnost, šlo o řadu záležitostí o poznání příjemnějších. Dále uvádím několik významných mezníků v životě města. Tak například roku 1762 městu potvrdila císařovna Marie Terezie výsadu používání titulu královského hlavního města. „*O čtyři roky dřív doplnila Marie Terezie jako „uznání statečnosti olomoucké posádky a občanům“ znak města ještě o rakouský štítek s písmeny F.M.T. (Franciscus, Maria Theresia).*“⁶⁷ Velký význam mělo pro Olomouc povýšení biskupství na arcibiskupství roku 1777. „*Při svém pobytu v Olomouci roku 1767 zkomponoval jedenáctiletý Wolfgang Amadeus Mozart svou VI. symfonii F – dur. Poněkud méně radostný byl olomoucký pobyt v letech 1794 – 1797 pro francouzského generála J. P. Lafayetta, který tato léta trávil uvězněn v kasematech pevnosti.*“⁶⁸

⁶⁷ SCHINDLER, Antonín. *Tajemná Olomouc II.* 1.vyd. Olomouc: Votobia, 2001. 91 s. ISBN 80-7198-483-3. s. 8.

⁶⁸ Magistrát města Olomouce. *Turistické stránky města Olomouce.* Olomouc: © 2002 - 2013 [online]. [cit. 1. 4. 2013]. Historie města. Dostupný z WWW: <http://tourism.olomouc.eu/basic-information/history/>.

6 OLOMOUC V 19. STOLETÍ

Přestože po roce 1800 zaznamenal kulturní vývoj mírnou krizi, město si vybudovalo nové divadlo a v roce 1820 vzniká přičiněním arcibiskupa na hradebním svahu první olomoucký park. Sady pak město převzalo v roce 1832 do své péče. Hospodářský rozmach města brzdil dlouhou dobu pevně sevřený prstenec hradeb. Značný význam proto měla pro Olomouc výstavba železnice. První vlak přijel do města s velkou slávou roku 1841.

Tak jako v jiných městech rozbujela se byrokracie i v Olomouci. Počet úřadů a úředníků se každým rokem rozrůstal. Měl zde sídlo krajský úřad, finanční správa, katastrální inspektorát, hlavní celní úřad tři vrchní úřady státní pošta a samozřejmě magistrát. Systém obsazování členů městského magistrátu pokračuje beze změny, podle nařízení zmíněných v předešlé kapitole. *„Počínaje rokem 1818 směli magistrátní úředníci podobně jako civilní státní úředníci nosit úřední šat (Amtskleid), což byl tmavě kaštanový šat doplněný třírohým kloboukem s černou kokardou.“*⁶⁹

Jak jsem již uvedla v předchozí kapitole, školství zcela ovládala němčina, pouze na teologické fakultě se vyučovalo latinsky a německy. Dle císařského nařízení z roku 1805 se teologové museli učit česky. *„Na právech, filosofii a gymnáziu vyučovalo se jen německy. Pouze na stavovské akademii a na učení chirurgickém v kurze babického se učilo česky. Na kadetní škole vyučoval češtině před rokem 1848 horlivý vlastenec Josef Exinger.“*⁷⁰

Roku 1827 nabylo lyceum opět statutu univerzity s fakultami teologickou, filozofickou, právnickou a navíc s učením chirurgickým, včetně práva promovat na doktory. Tentokrát nesla název C. k. Františkova univerzita. Bohužel již nedosáhla takového věhlasu, jako za doby jezuitů.

Úpadek v počtech žáků zaznamenalo i šestitřídí c.k. akademické gymnázium a stavovská akademie, která v roce 1847 přesídlila do Brna. V padesátých letech devatenáctého století do gymnázia docházelo pouze 426 žáků, ovšem o deset let později se stav žactva zvedl na dvojnásobek.

⁶⁹ SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5. s. 525.

⁷⁰ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 222.

Ve městě byly v té době tři triviální školy, a to dvě městské a jedna církevní škola pro dívky u sv. Voršily. Dvoutřídní městské školy, škola u sv. Mořice a v roce 1847 vzniklá škola u sv. Michala, se v padesátých letech rozrostly o jednu další třídu.

6.1 Život města po roce 1848

„Bouřlivé události roku 1848 znamenaly pro Olomouc pětíměsíční pobyt císařského dvora a v arcibiskupském paláci byl v té době uveden na trůn císař František Josef I. Události neradostnou se stalo zrušení olomouckého vysokého učení v roce 1860, obnovení se univerzita dočkala až o mnoho let později – v roce 1946.“⁷¹

Hned v prvních letech postupného rušení fakult univerzity si zažádala městská rada o povolení založit reálku. Povolení město získalo 3. listopadu 1853 a vzhledem k tomu, že z počátku byla reálka umístěna v nevyhovujících místnostech staré Purkrabské kasárny, vystavělo město novou budovu německé reálky v prostorách Mořické kasárny.

Středoškolský stupeň obchodního vzdělání zabezpečovala škola obchodní, zřízená obchodní komorou v Olomouci. Vojenské vzdělání zase zajišťovaly dvě instituce, a to kadetka pro pěší a do roku 1858 dělostřelecká akademie, kdy byla přemístěna do Hranic.

„C.k. diecézní vzorná hlavní škola měla roku 1859 ve čtyřech třídách 660 žáků. Při ní byl pedagogický ústav pro vzdělání učitelů o dvou třídách a z toho vznikl r. 1869 učitelský ústav. Ten měl v prvních letech svého trvání až přes 500 žáků.“⁷² O rok později založil kardinál Fürstenberg ještě ženský učitelský ústav při dívčí škole sv. Voršily. Od roku 1848 realizovala vzdělávací činnost též nedělní škola pokračovací.

„Revoluční rok 1848 odstranil také středověké přežitky a přinesl židovskému obyvatelstvu plná občanská práva, včetně práva volného pobytu. Nastal dynamický proces stěhování židovských obyvatel z okolních městeček a měst do velkých, dosud zapovězených měst za lepšími ekonomickými podmínkami.“⁷³

⁷¹ Magistrát města Olomouce. *Turistické stránky města Olomouce*. Olomouc: © 2002 - 2013 [online]. [cit. 1. 4. 2013]. Historie města. Dostupný z WWW: <http://tourism.olomouc.eu/basic-information/history/>.

⁷² NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2. vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 240.

⁷³ Židovská obec Olomouc. *Historický vývoj židovské komunity v Olomouci*. Olomouc: © Jaroslav Klenovský [online]. [cit. 1. 4. 2013]. Dostupný z WWW: <http://kehila-olomouc.cz/rs/historie/historicky-vyvoj/>

Koncem století započalo očekávané rozšiřování katastru města. V roce 1886 se Olomouc zbavila císařským rozhodnutím statutu pevnostního města, čímž naplno propukla stavební činnost a v roce 1894 společně s vydáním stavebního řádu pro město Olomouc začalo bourání hradeb, traverz, bašt, zasypávání příkopů a stavba cest silnic a mostů. Do roku 1918 se území města rozšířilo o 250 hektarů.

Vědeckotechnický pokrok změnil zcela tvář města. V roce 1862 zahájila činnost městská plynárna, v roce 1889 rozjela provoz vodárna, stavba městské elektrárny proběhla v roce 1898 a již o rok později vyjela do ulic první tramvaj. Ostatní průmysl nezůstával pozadu – v okolí se stavěly nové továrny, cukrovary, sladovny, pivovar, železárny a další.

V důsledku revolučních událostí, znamenala léta 1848 – 1850 období přechodné organizace městské správy. První obecní volby se konaly 15. dubna 1848, z nichž vzešlo 24 členů obecního výboru, kteří utvořili spolu s dosavadními dvanácti reprezentanty tzv. velký výbor. Komunální reprezentace, zvolená z velkého výboru, se skládala z předsedy, místopředsedy a šesti reprezentantů, kterým byly rozděleny tyto agendy – pro lesní úřad, pro stavební úřad, pro ubytovací úřad, pro pokladniční úřad, pro hospodářský úřad a pro chudinství. Předsedu doktora Josefa Helma nahradil po jeho smrti roku 1849 magistrátní rada Doffek, který setrval ve funkci až do vyhlášení statutu města v roce 1850.⁷⁴

Zásadní změnu pro organizaci správy města znamenalo vydání císařského patentu ze 17. března 1849, který deklaroval svobodnou volbu zástupců, samosprávu vlastních záležitostí a obecního majetku, veřejnost jednání i nezávislost při přijímání osob do svazku obce. Obcím uděloval dvojí působnost, a to přirozenou, která obsahovala vše, co se týkalo obce a přenesenou, spočívající v těch veřejných věcech, jež byly státem na obec přeneseny.

„Této struktuře měla být přizpůsobena i správa školství. V roce 1848 bylo vytvořeno Ministerstvo veřejného vyučování, prvním ministrem kultu a vyučování se stal v letech 1849 – 1869 Lev, hrabě Thun, známý český vlastenec, zakladatel Matice české. Za jeho ministrování se podařilo modernizovat zejména gymnázia, obsahy vyučovací látky, maturitní zkoušky a povinné zkoušky učitelské způsobilosti.“⁷⁵ Kompetence ministerstva kultu a vyučování

⁷⁴ SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Milan. *V čele města Olomouce*. 1.vyd. Olomouc: Memoria, 2002. 89 s. ISBN 80-85807-18-1. s. 16-18.

⁷⁵ RÝDL, Karel. *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I.: (1774-1989)*. 1.vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010. 67 s. ISBN 978-80-7395-322-5. s. 8.

přešly roku 1855 pod ministerstvo vnitra a správu národního školství opět převzala církev, a to na základě tzv. konkordátu – tzn. na základě smlouvy státu s církví.

Prozatímní obecní řád pro královské hlavní město Olomouc z 6. září 1850, který vypracoval olomoucký komunální výbor a podle nějž se Olomouc stala městem s vlastním statutem, stanovil rozsah územní působnosti města a určoval způsob správy města, podle něhož obec měla ze sebe volit třicetičlenný velký výbor na volební období čtyř let. Velký výbor zřizoval obecní úřady a ústavy, nominoval úředníky a zaměstnance obce, spravoval obecní movitý i nemovitý majetek, byl mu svěřen okruh přirozené působnosti a hlavně volil ze svého středu starostu, místostarostu a šest městských radů, kteří tvořili osmičlennou městskou radu, jíž byla svěřena přenesená působnost. Starosta byl volen na čtyři léta a jeho zvolení musel potvrdit císař, kdežto místostarosta a radové zastávali funkci dva roky.

Podle nových pravidel se konaly volby nedlouho po vydání statutu a nově zvolený výbor se sešel ke své první schůzi 23. ledna 1851. Bohužel se volba starosty povedla až na třetí pokus a místo starosty získal obchodník Franz Kreiml. Tuto funkci zastával celé absolutistické období a v nových volbách v roce 1861 jej zvolili opět. Po jeho smrti v květnu 1865 zvolil velký výbor na místo starosty Franze Heina. Ten však působil v úřadě jen něco přes jeden rok a předal úřad svému nástupci dr. Karlu Schrötterovi. Během svého šestiletého působení se zasloužil Schrötter o reorganizaci obecních organizací, o uspořádání městského archivu a vylepšoval vzhled města. Další starosta Josef von Engel působil ve funkci od roku 1872 celých 24 let, což svědčí o tom, že jeho správa byla spoluobčany velmi ceněna. K nejvýznamnějším Englovým činům rozšíření městského katastru, prosazení výstavby poštovního a telegrafního úřadu, zlepšení městských financí a dosažení vyrovnaného rozpočtu a v neposlední řadě zásluhy o rozvoj městského školství. Následující starosta Karl Brandhuber, kterého zvolili v roce 1896, setrval v úřadu 22 let. I přesto, že se zasloužil o rozvoj Olomouce, stejně jako předchůdce Engel se netajil úsilím o udržení německého charakteru města. Oč léta usiloval, zmařil vznik republiky a tak Brandhuber 11. listopadu 1918 rezignoval.⁷⁶

„Od sedmdesátých let 19. století začínala sehrávat svou roli hlavně otázka národnostní, kdy němečtí představitelé města vším možným způsobem bránili Čechům

⁷⁶ SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Milan. *V čele města Olomouce*. 1.vyd. Olomouc: Memoria, 2002. 89 s. ISBN 80-85807-18-1. s. 18-20

nejenom v přístupu do funkcí ve správě města, nýbrž i znemožňovali pronikání českého kapitálu či zakupování se Čechů ve městě, dokonce bránili i rozvoji průmyslu ve městě v obavě před přílivem českého dělnictva z okolních českých obcí, a tak až do roku 1918 byla správa města trvale v německých rukou. Pro správu stále narůstající agendy městy byly jak městské radě, tak i městskému zastupitelstvu k dispozici městské úřady a tři odbory (I. odbor pro stavební, hospodářské a lesní záležitosti, II. odbor pro záležitosti humanitární, sanitární a školství, a III. odbor pro finance, ubytování, organizační a právní záležitosti)“⁷⁷

6.2 Reorganizace školství od roku 1869

Hospodářský pokrok společnosti vyžadoval vzdělané obyvatelstvo a tím pádem reorganizaci školství. Již v roce 1863 vypracovalo olomoucké zastupitelstvo školský program, do kterého zakomponovalo rozšíření obou městských škol, ale s jeho realizací započalo až po přijetí nového školního zákona a školního řádu v roce 1869. Obě školy se staly osmitřídními, spojením školy obecné (5 tříd) a měšťanské (3 třídy).

Inovativnost nového říšského zákona spočívala hlavně v prodloužení povinné školní docházky na osm let (pozdější novelou r. 1883 zkrácena na šest let), přesně stanovila vzdělání pedagogů a jejich maximální pracovní úvazek, maximální počty žáků ve třídách, ale i zásady při vedení školní matriky, správě a financování školy.⁷⁸ Zákonem byl církvi ponechán dozor pouze nad náboženskou výukou, jinak přešla správa veškerého školství na stát, pomocí zřízených úřadů – zemské školní rady, okresní školní rady a místní školní rady (v obvodu jedné školy).

Zemské školní rady měly ve své kompetenci správu gymnázií, reálných gymnázií, reálek, lyceí, učitelských ústavů a školy národní obecné i měšťanské. Pod řízení, správu a dohled okresních školních rad, zřízených při okresních hejtmanstvích, spadaly školy mateřské, obecné, měšťanské, pomocné, školní knihovny a místní školní rady. *„Místní školní rady byly orgány místní správy obce a k ní přiškolených obcí. Členy byly starosta nebo jeho*

⁷⁷ SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Milan. *V čele města Olomouce*. 1.vyd. Olomouc: Memoria, 2002. 89 s. ISBN 80-85807-18-1. s. 19.

⁷⁸ *Říšský zákon o školách obecných s nejdůležitějšími nařízeními prováděcími a s definitivním řádem školním a vyučovacím pro školy obecné a měšťanské*. Praha: C. k. školní knihosklad, 1905.

*zástupce, zástupce církvi, obce a učitelstva.*⁷⁹ Do jejich pravomoci náležela administrativa, hospodaření a správa veřejných škol obecných, měšťanských, mateřských a tzv. továrních. Navíc jim příslušelo právo jmenování místního školního inspektora.

*„Šlo o zákon, který byl pro naše školství přelomový, přesto byl českou politickou scénou i českými učiteli dlouho odmítán, což se poměrně brzy obrátilo proti českému školství. Školní rady byly složeny téměř výlučně z německých učitelů a ti své převahy využili k početnímu nárůstu především německých měšťanských škol.*⁸⁰

Tento stav přesně odpovídal olomoucké situaci. Na školách se sice díky výnosu z roku 1848 v malé míře čeština vyučovala, ale česká škola v Olomouci chyběla. Na státním gymnáziu byla čeština zařazena do výuky dvě hodiny týdně, ale vzhledem k převaze českých žáků byla nakonec v rámci školy zřízena větev slovanská a větev německá.

Absenci české školy přerušilo založení prvního českého olomouckého gymnázia v roce 1867, které nejprve neslo název C.k. slovanské gymnázium a od roku 1890 C.k. české státní gymnázium. V jeho čele stanul Jan Evangelista Kosina, který škole řediteloval celých deset let. První maturity se za účasti císaře Františka Josefa I. uskutečnily v roce 1872. *„Zřízením Slovanského gymnázia se sice vyrovnal staletý německý náskok v nabídce klasického vzdělání předcházejícího studiím vysokoškolským, ale přesto zde ještě stále nebyly možnosti studia pro žáky obou národností rovnocenné.*⁸¹

Osoba Jana Evangelisty Kosiny je významná jak pro české školství, tak vlastenecké dění, proto se k ní ještě v pár řádcích vrátím. Dá se bez nadsázky tvrdit, že Kosina rozproudil vlastenecký život na Moravě. Spoluzaložil Matici školskou a svým působením ovlivnil vznik Spolku učitelů moravských, olomouckého Vlastivědného muzea i Vlastivědné společnosti muzejní. Kosina stál též u zrodu časopisu Komenský, který vychází dodnes. Olomoucké gymnázium vedl po deset let, poté zastával funkci zemského školního inspektora a následně zemského školního radu.

⁷⁹ RÝDL, Karel. *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I.: (1774-1989)*. 1.vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010. 67 s. ISBN 978-80-7395-322-5. s. 11.

⁸⁰ MORKES, František. *Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích: (období let 1848-2001)*. 1.vyd. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského, 2002. 122 s. ISBN 80-901461-9-8. s. 13.

⁸¹ BARTOŠ, Luděk. *Vzděláván budiž: 135 let Slovanského gymnázia, 100 let od založení České reálky*. Olomouc: Slovanské gymnázium, 2002. 521 s. ISBN 80-238-9308-4. s. 17.

Matice školská vznikla roku 1872 a první valnou hromadu zahájil a řídil již zmíněný Jan Kosina. Tehdejším cílem bylo získání financí na zřízení národní české školy v Olomouci. Po povolení zemské školní rady vznikla roku 1873 soukromá Matiční škola obecná. Díky zastrašování ze strany německých městských členů a německých zaměstnavatelů zahájila výuku pouze pro 11 dětí, ale na konci roku ukončila výuku již s téměř čtyřiceti žáky. Každým rokem se zvyšující počet žáků donutil Matici zakoupit roku 1875 pozemek v dnešní Sokolské ulici a vystavět postupně dvoupatrovou školu. Na žádost podanou městské školní radě se rokem 1884 stává školou veřejnou.⁸²

*„Pro češství olomoucké měla význam též rolnická škola, kterou založil profesor Demel r. 1876 na blízkém Klášteře Hradisku.“*⁸³ Roku 1882 založila Matice první mateřskou školu a o rok později pokračovací živnostenskou školu.

Mezi přední zakladatele Matice české patří i olomoucký církevní hodnostář hrabě Emanuel Pötting - Persing, velký vlastenec byt' německého původu. Vybuďoval Ústav hraběte Pöttinga – soukromou literární dívčí školu, v níž byla zahájena roku 1895 a která získala věhlas v českých zemích. Součástí Ústavu se později stala i odborná dívčí škola pro oděvní živnosti, založená opět Maticí českou.⁸⁴ *„Pro dívky nebyly v Olomouci jiné české školy než obecné. Rodiče žákyň žádali, aby pro ně byly zřízeny měšťanské školy, což se jim však za německé městské správy nepodařilo. Aby se dívkám dostalo vyššího vzdělání, než jaké poskytovala obecná škola, musely chodit do měšťanských škol mimo Olomouc (Velká Bystřice, Loštice, Konice, Staré Hodolany). Situace se zlepšila až zřízením tohoto Ústavu hraběte Pöttinga.“*⁸⁵

Samozřejmě díky převaze německé politické reprezentace v zastupitelstvu města vznikaly i další školy německé. Nejprve město založilo roku 1894 vyšší obchodní školu. Stará obchodní škola (dříve zřízená obchodní komorou) byla přetransformována na tříletou obchodní školu a mimo ní město založilo i dívčí obchodní školu dvouletou. Obě tyto školy se v roce 1900 připojily k vyšší obchodní škole a tímto vznikla obchodní akademie. Dalším

⁸² FISCHER, Richard. *Vznik a vývoj českých škol v Olomouci a v německých obcích olomouckého okresu (1873-1930)*. Olomouc: Ústřední matice školská, 1932. 60 s.

⁸³ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 241.

⁸⁴ FISCHER, Richard. *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872 – 1918*. Olomouc: Fond dr. Jana Ošádala (při Matici školské v Olomouci), 1937

⁸⁵ Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola Emanuela Pöttinga Olomouc. *Historie Ústavu hraběte Pöttinga* [online]. [cit. 20. 3. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.epol.cz/historie.aspx>.

městským počinem roku 1900 bylo zřízení ženského učitelského ústavu v Elisabetinu. Soukromým zřizovatelem německé Hospodyňské a kuchařské školy císařovny Alžběty byl spolek „Bund der deutschen Nordmährens“, konkrétně jeho ženský odbor. Tato škola zahájila činnost 1899, „ale roku 1901 se připojila k Elisabetinu, kde byla zřízena též vyšší dívčí škola s penzionátem. Pokračovací školství rozvinulo se od roku 1876, kdy založena byla živnostenská škola s odděleními německými a českými, při vyšší obchodní škole vznikla r. 1894 německá škola kupecká.“⁸⁶

⁸⁶ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 275.

7 OLOMOUC POČÁTKEM 20. STOLETÍ

Ačkoliv toto století začalo pro obyvatele poklidně, další události znamenaly neustálé změny a zvraty jak v hospodářské tak politické sféře, ale i ve vzdělávání. Přelomová doba pro české olomoucké školství nastala na přelomu let 1907/1908, kdy díky tzv. moravskému paktu (1905) bylo zrovnoprávněno postavení Čechů a Němců v zemi. V Olomouci tedy zahájila činnost česká okresní školská rada, která vznikla z rozdělení stávající okresní školské rady na českou a německou.

Národnostní zápas českého olomouckého obyvatelstva se opíral především o slovanské gymnázium a Maticní školu. Maticní česká obecná škola získávala čím dál větší oblibu, například v letech 1912/1913 ji navštěvovalo přes 600 žáků. „*Rozdělena byla r. 1915 jako smíšená) na chlapeckou obecnou školu a dívčí obecnou školu.*“⁸⁷

Matice v Olomouci založila roku 1902 další vzdělávací institut, a to českou reálku, která byla společně s proslulým českým gymnáziem zestátněna roku 1907. Nepostradatelnost Matice pro české vzdělávání dokazuje i další její počín – vznik pokračovací obuvnické školy (1913/1914) a v následujícím období kovodělné školy (1915/1916). V období let 1906 – 1912 zřídila na území Olomouce tři nové mateřské školy.

Matice budovala české školy i v okolních německých obcích (v budoucích městských částech Olomouce) – na Bělidlech, Nové Ulici, Nových Sadech, Novém Světe, v Pavlovičkách, Neředíně a na Povlu. Při tom musela čelit odporu německého obyvatelstva a někdy k úspěšnému zřízení školy vedlo několikaleté vyjednávání.⁸⁸

Německé střední školství se rozrostlo těsně před vznikem Československé republiky o německé soukromé dívčí lyceum, zřízené spolkem Deutscher Verein für höhere Mädchenerziehung roku 1918. „*Spolková opatrovna a zahrádka, udržovaná z fondu městského a fondu arcivévodkyně Gisely, převzaty byly městem r. 1908. Tři školky jiné (zal. 1886, 1897 a 1907) byly již od počátku městské.*“⁸⁹

⁸⁷ FISCHER, Richard. *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872 – 1918*. Olomouc: Fond dr. Jana Ošřádal (při Matici školské v Olomouci), 1937. s. 58.

⁸⁸ FISCHER, Richard. *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872 – 1918*. Olomouc: Fond dr. Jana Ošřádal (při Matici školské v Olomouci), 1937

⁸⁹ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 275.

„*Pronikání českého živlu v městě učinilo v období 1892 – 1914 značné pokroky na poli hospodářském. Přibylo hojně českých obchodů a živností všeho druhu.*“⁹⁰ Po zavraždění arcivévody Ferdinanda v Sarajevě a následném vypuknutí světové války se změnil pohled na zachování Rakouska – Uherska a propast mezi Čechy a Němci se ještě více rozšířila. Olomoucké politické úřady obracely od počátku války svou pozornost na chování Čechů a socialistů, časopisy podléhaly dvojí cenzuře, policejní a vojenské. Na berním úřadě byl zákaz používání češtiny při úředních záznamech a národnost se označovala písmenem “č”.

V průběhu války se volby nekonaly, poslední předválečné volby do městských orgánů se pořádaly v roce 1912 a v tomto složení zůstala správa města nezměněna až do roku 1918. Hned na počátku války přibyli do Olomouce uprchlíci, většinou Rusíni, Poláci a polští židé. Pro děti polských uprchlíků se roku 1915 prozatímně zřídila polská obecná škola a také polské gymnázium.

Pobytem uprchlíků a vojska bylo město velmi zatíženo. Vzhledem k neexistenci trhů v období války a nedostatku potravy byla založena zásobovací komise, ale zásobování se nezlepšilo ani po zřízení nového Úřadu pro výživu lidu a nového ministerstva sociální péče. Do městských služeb, zvláště do kanceláří, nastoupily ženy místo narukovaných mužů.

S válečnými událostmi se měnila i nálada obyvatelstva, českého a německého, samozřejmě že vždy protichůdně. V dubnu 1918 se konala v Olomouci mohutná manifestace Hané za českou nezávislost. České sebevědomí se vracelo, takže sami Němci nevěřili na konci války ve schopnost úřadů udržet pořádek a volali po posilách.⁹¹

7.1 Vznik Československé republiky

Olomouc prožívala bouřlivě události roku 1918 spojené se vznikem československého státu. V posledním okamžiku se snažila radnice zajistit pro Němce z bývalé državy co nejvíce, ale všechna usnesení zastupitelstva z této doby zastavil a později i zrušil vládní komisař Dr. Richard Fischer a nová správní komise.

⁹⁰ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 289.

⁹¹ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 311.

Dr. Fischer inicioval dne 21. října 1918 ustavení okresního národního výboru v Olomouci, jehož ustavující schůze se dne 26. října zúčastnili zástupci všech politických stran – agrární, státoprávní demokracie, katolické národní strany, sociální demokracie i nově utvořené živnostenské strany – a kde zvolili dr. Fischera prozatímním předsedou.

„Telegrafická zpráva o zániku mocnářství a vzniku České republiky dorazila do Olomouce 28. října večer a druhý den se odebrala na radnici deputace v čele s dr. Fischerem. Dosavadní starosta Brandhuber se nehodlal podříditi situaci a německá správa města, rada i zastupitelstvo se snažily udržet moc ve svých rukou. Jejich poslední zasedání se konalo 11. listopadu, na němž všichni členové rezignovali. Místodržitelství ustanovilo dne 16. listopadu dr. Fischera správním komisařem a ten neprodleně jmenoval správní komisi, složenou ze dvou třetin z Čechů a z jedné třetiny z Němců. Ihned po zahájení své činnosti si správní komise vytvořila poradní orgány, a to odbor pro věci technické, odbor pro věci školské a kulturní a odbor pro věci právní a finanční. Zavedla jako úřední řeč češtinu, jednací řeči městského zastupitelstva byly němčina i čeština.“⁹²

Správní komise disponovala osmi referáty (politický, finanční, policejní, stavební, zdravotní, zvěrolékařský, hospodářský a lesní), k nimž v průběhu následujícího roku ještě tři přibyly (živnostenský, sociální a pro Velkou Olomouc). Za hlavní cíl správní komise považovala počestění Olomouce, čehož dosáhla v roce 1919 vytvořením tzv. Velké Olomouce připojením dvou měst (Hodolan a Nové ulice) a jedenácti obcí (Bělidel, Černovíra, Hejčína, Chválkovic, Lazců, Nových Sadů, Nového Světa, Neředína, Pavloviček, Povlu a Řepčína). Rozloha města se tím rozšířila z původních 288 hektarů na 1042 hektarů. Olomouc tak docílila počtu 57 206 obyvatel, z toho téměř 40 000 Čechů.⁹³

První obecní volby v republice měly stanoveny datum 15. června 1919, poprvé se mohly zúčastnit i ženy a volilo se podle všeobecného, přímého a rovného hlasovacího práva. Své kandidátky předložilo pět politických stran, z nichž jako nejsilnější vzešla Čsl. sociálně demokratická strana a funkci prvního českého starosty získal JUDr. Karel Mareš. Městskou radu, skládající se ze starosty, náměstka a šesti radních, volilo ze svého středu městské

⁹² SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Milan. *V čele města Olomouce*. 1.vyd. Olomouc: Memoria, 2002. 89 s. ISBN 80-85807-18-1. s.20–21.

⁹³ NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8. s. 314.

zastupitelstvo na základě statutu z roku 1866. Rada měla pověření k výkonu přenesené působnosti a vystupovala jako výkonný orgán zastupitelstva.

Starostu JUDr. Karla Mareše při převzetí úřadu nečekal lehký úkol. Potíže dával tušit po válce rozvrácený zásobovací systém i zanedbaná péče o městský majetek. Svým nástupcům přesto předal město s vyrovnanými financemi, třemi sty novými byty, s novými školami, atd.

V roce 1920 došlo ke změnám ve statutu, kdy starostu potvrzovala vláda (zák. 121/20 Sb.) a dále (190/20 Sb.), zastupitelstvo bylo šedesátičlenné, dvacetičlennou městskou radu tvořil starosta, dva náměstci a 17 radních, a rada měla k dispozici určitý („přiměřený“) počet stálých referentů, kteří byli znalí práva a složili předepsanou zkoušku. Reorganizací počtu a náplní referátů vzniklo šestadvacet referátů: 1. presidium, 2. politicko-vojenský a školský, 3. policejní, 4. popisný a statistický, 5. živnostenský, 6. sociální péče, 7. český a německý městský školní výbor, 8. finanční, 9. pro cihelnu a vápenku, 10. stavební, 11. zdravotní, 12. zvěrolékařský, 13. lesní, 14. hospodářský, 15. pro elektrárnu v Olomouci, 16. pro elektrárnu v Hodolanech, 17. pro elektrárnu v Nové Ulici, 18. pro plynárnu a vodárnu, 19. pro porážku, 20. všeobecná podatelna, 21. společná registratura, 22. společná dodatelna, 23. sadový, 24. pro českou knihovnu a čítárnu, 25. pro německou knihovnu a čítárnu, 26. pro městskou zastavárnu. Po vydání „Předpisů pro úřadování (Kancelářský řád)“ v roce 1935 nastaly méně podstatné změny v organizaci těchto referátů.⁹⁴

Za zmínku ještě stojí, že sociální demokracie vyhrála i volby roku 1923, ale místo starosty tentokrát v tajné volbě získal dr. Fischer, člen demokratické strany a svůj úřad zastával až do německé okupace. Za jeho éry vyrostlo 1225 nových domů, 8 nových škol, množství reprezentačních objektů a velké investice přišly do inženýrských staveb.

7.2 Nástin školství v prvních letech osamostatnění republiky

V letech 1918 – 1919 nenastaly ve školství žádné závratné změny, ale i malé krůčky znamenaly mírný pokrok. V prvním roce *„byl zrušen vliv církve nad školou, taktéž zrušen*

⁹⁴ SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Milan. *V čele města Olomouce*. 1.vyd. Olomouc: Memoria, 2002. 89 s. ISBN 80-85807-18-1. s. 23.

celibát učitelek a učitelky byly zrovnoprávněny s učiteli, bylo nastoleno zrovnoprávnění studia dívek na chlapeckých středních školách a také byly otvírány pro národnostní menšiny státní menšinové školy.

V roce 1919 bylo na celém území republiky zahájeno postátňování škol, omezil se rozsah výuky náboženství, rozšířila se výuka přírodních věd a posílila se výuka mateřského jazyka.“⁹⁵

V olomouckém nižším školství nastaly změny také. Pro příklad uvádím některé z přeměn:

- *„Původně soukromá škola dívčí v Pöttingeu se stala roku 1919 veřejnou školou. Od 1. ledna 1919 byla převzata do městské správy a v září přestěhována do školní budovy v Macharově třídě.*
- *V Hodolanech byla smíšená měšťanka od r. 1904. Roku 1919 zůstala ve Starých Hodolanech chlapecká a byla zřízena dívčí měšťanka v Nových Hodolanech.*
- *Soukromá obecná škola v klášteře Voršilek v Olomouci-městě zřízena r. 1895, měšťanská r. 1921.*
- *V Olomouci-Řepčíně zřízena r. 1906 (klášterní), r. 1919 škola měšťanská*
- *V Olomouci-Hejčíně zřízena r. 1919 veřejná, smíšená měšťanka*
- *V Olomouci-Pavlovičkách zřízena byla r. 1919 smíšená měšťanská škola.“⁹⁶*

Před ukončením této kapitoly je potřeba sdělit, že k zásadnějším školským opatřením došlo až vydáním tzv. „Malého školského zákona“ roku 1922, „*který byl ale učitelstvem označován jako „školský zmetek“, protože nesplňoval očekávání a nereagoval na reformní úsilí rozvíjené už od konce 80. let.“⁹⁷*

⁹⁵ KOVÁŘÍČEK, Václav a KOVÁŘÍČKOVÁ, Iva. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1989. s. 13-14.

⁹⁶ FISCHER, Richard. *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872 – 1918*. Olomouc: Fond dr. Jana Ošťádal (při Matici školské v Olomouci), 1937

⁹⁷ VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1986. s 87.

ZÁVĚR

Ve své bakalářské práci „Významné kapitoly z historického vývoje školství a správy města Olomouce“ jsem se věnovala vlivu olomoucké veřejné správy na formování úrovně vzdělání obyvatel.

Jako cíl jsem si vytyčila shrnutí a seřazení významných mezníků historického vývoje správy města Olomouce v návaznosti na rozvoj školství. Analýzou textů odborné literatury, pramenů a elektronických dokumentů jsem získala potřebné podklady a jejich vyhodnocením a chronologickým uspořádáním jsem dosáhla vytyčeného cíle.

Zpracováním bakalářské práce jsem došla ke zjištění, že správa města Olomouce a školství byly vždy úzce spojeny. Školství v každé etapě historie odráželo politický systém země, sociálně politickou reprezentaci správy města, vliv církve a v neposlední řadě také národnostní skladbu obyvatelstva.

Studium materiálů a příprava bakalářské práce byly pro mne přínosem v prohloubení vědomostí dějin pedagogiky a vedla k poznání dějin regionálního školství. Výsledky svého bádání shrnuji v následujících řádcích.

V počátcích měla na výchovu a vzdělávání velký vliv církev. Kromě ní se ve vzdělávání také odrážely národnostní zájmy. Vzhledem ke skutečnosti, že město založili němečtí osadníci, byť na české půdě, i vedení města sestávalo převážně z Němců. Tomu odpovídal i přístup ke vzdělávání, ale i české otázce obecně. Výuka probíhala v německém jazyce a byla zaměřována převážně na německé obyvatelstvo. Primární snahou orgánů v čele města bylo omezit vliv církve v edukačním procesu a zřídit své vlastní obecní vzdělávací instituce.

Od konce šestnáctého století se na univerzitě začala objevovat výuka v českém jazyku, ale události po Bílé hoře a třicetileté válce měly za následek opětné prosazování německého jazyka. V dalších etapách vývoje školství tedy zcela vládla němčina. Až ve druhé polovině devatenáctého století, v souvislosti s vlasteneckými náladami, se k nelibosti proněmeckého řízení města prosadilo založení prvního českého gymnázia. Díky vlasteneckým spolkům začaly vyrůstat i české školy nižšího stupně a to jak v samotné Olomouci, tak v okolních vesnicích. Stále ale převládala německá převaha.

Tato situace platí až do počátku dvacátého století. Teprve v tomto období se česká národnost začíná více prosazovat a usilovat o svou samostatnost a národnostní suverenitu a dochází k zrovnoprávnění Čechů a Němců. K počestění Olomouce dochází až v roce 1919, z důvodu připojení okolních obcí do tzv. Velké Olomouce, čímž se poměr národnostních sil výrazně změnil.

Vytvoření této práce mě obohatilo o další historické poznatky a zároveň mi vnuklo myšlenku o pokračování práce se zaměřením na významné osobnosti z oblasti školství v jednotlivých etapách vývoje Olomouce a jejich přínos pro rozkvět města

POUŽITÉ ZDROJE

Literatura a zdroje

- [1] BARTOŠ, Luděk. *Vzděláván budiž: 135 let Slovanského gymnázia, 100 let od založení České reálky*. Olomouc: Slovanské gymnázium, 2002. 521 s. ISBN 80-238-9308-4.
- [2] FIALA, Jiří aj. *Univerzita v Olomouci 1573-2009*. 2.vyd. Olomouc:Univerzita Palackého v Olomouci, 2013. 189 s. ISBN 978-80-244-3363-9.
- [3] FISCHER, Richard. *České školství a Matice školská v Olomouci od r. 1872 – 1918*. Olomouc: Fond dr. Jana Ošřádal (při Matici školské v Olomouci), 1937. 288 s.
- [4] FISCHER, Richard. *Vznik a vývoj českých škol v Olomouci a v německých obcích olomouckého okresu (1873-1930)*. Olomouc: Ústřední matice školská, 1932. 60 s.
- [5] HLŮZOVÁ, Vlasta. *Mlha před námi, mlha za námi: (Naše školství v zrcadle historie)*. 1.vyd. Šternberk: Město Šternberk, 2012. 70 s. ISBN 978-80-260-2022-6.
- [6] HORÁK, Josef a KRATOCHVÍL, Milan. *Stručné dějiny vývoje školy a pedagogického myšlení*. 1.vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2005. 126 s. ISBN 80-7083-944-9.
- [7] HRONEK, Josef. *Česká škola národní v historickém vývoji a v dnešní podobě*. 1.vyd. Praha: Cyrillo-Methodějské knihkupectví, 1932. 131 s.
- [8] JEMELKOVÁ, Simona, Helena ZÁPALKOVÁ a Markéta ONDRUŠKOVÁ. *Sloup Nejsvětější Trojice Olomouc*. Olomouc: Statutární město Olomouc ve spolupráci s Muzeem umění Olomouc, 2008. 140 s. ISBN 978-80-254-32-84 (Statutární město Olomouc). 978-80-87149-14-0 (Muzeum umění Olomouc).
- [9] JURYŠEK, Oldřich. *Dějiny Olomouce 1017-1920*. Olomouc: Votobia, 2006. 207 s. ISBN 80-7220-258-8.
- [10] JŮVA, Vladimír, sen&jun. *Stručné dějiny pedagogiky*. 5.rozš.vyd. Brno: Paido, 2003. 91s. ISBN 80-7315-062-X.
- [11] KOVÁŘÍČEK, Václav. *Materiály k dějinám pedagogiky*. 3.vyd. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1983. 149 s.
- [12] KOVÁŘÍČEK, Václav a KOVÁŘÍČKOVÁ, Iva. *Vývoj školských soustav v českých zemích*. 1. vyd. Olomouc: Rektorát Univerzity Palackého v Olomouci, 1989. 101 s.

- [13] MORKES, František. *Kapitoly o školství, o ministerstvu a jeho představitelích: (období let 1848-2001)*. 1.vyd. Praha: Pedagogické muzeum J. A. Komenského, 2002. 122 s. ISBN 80-901461-9-8.
- [14] MORKES, František. *Učitelé a školy v proměnách času: (pokus o základní chronologii 1774-1946)*. 1.vyd. Plzeň: Pedagogické centrum, 1999. 59 s. ISBN 80-7020-051-0.
- [15] NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. a 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8.
- [16] RIEDL, Miroslav. První školy na území velké Moravy a školy na Moravě v době od zániku velkomoravské říše do založení Karlovy univerzity. In: *Sborník k dějinám moravského školství*. Přerov: Okresní vlastivědné muzeum J. A. Komenského. 1967. 53 s.
- [17] RÝDL, Karel. *K vývoji správy a řízení školství v českých zemích I.: (1774-1989)*. 1.vyd. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2010. 67 s. ISBN 978-80-7395-322-5.
- [18] *Říšský zákon o školách obecných s nejdůležitějšími nařízeními prováděcími a s definitivním řádem školním a vyučovacím pro školy obecné a měšťanské*. Praha: C. k. školní knihosklad, 1905. 141 s.
- [19] SCHINDLER, Antonín. *Tajemná Olomouc II*. 1.vyd. Olomouc: Votobia, 2001. 91 s. ISBN 80-7198-483-3.
- [20] SCHULZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. *Dějiny Olomouce*. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5.
- [21] SOMR, Miroslav. *Dějiny školství a pedagogiky*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987. 359 s.
- [22] SPÁČIL, Vladimír. *Písaři a kanceláře města Olomouce do roku 1786*. 1.vyd. Olomouc: Státní okresní archiv v Olomouci, 2001. 415 s. ISBN 80-238-7758-5.
- [23] SPÁČIL, Vladimír a TICHÁK, Milan. *V čele města Olomouce*. 1.vyd. Olomouc: Memoria, 2002. 89 s. ISBN 80-85807-18-1.
- [24] ŠTĚPÁN, Václav. Vražda krále Václava III. po 700 letech. In: *Střední Morava Olomouc*. Olomouc: Memoria. Roč. 12, č. 22 (2006). s. 4-14. IBSN: 80-85807-83-1.
- [25] ŠTVERÁK, Vladimír. *Stručné dějiny pedagogiky*. 2.dopl.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988. 307 s.

[26] VÁŇOVÁ, Růžena. *Vývoj počátečního školství v českých zemích*. 1.vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1986. 167 s.

Elektronické dokumenty

[27] ČÍŽEK, Jiří. *Hrady.cz*. [online]. © 1995 - 2013 [cit. 1. 4. 2013]. Olomoucké hradby - pevnost Olomouc. Dostupný z WWW: <http://www.hrady.cz/?OID=2830&PARAM=2&start=25>.

[28] Magistrát města Olomouce. *Turistické stránky města Olomouce*. Olomouc: © 2002 - 2013 [online]. [cit. 1. 4. 2013]. Historie města. Dostupný z WWW: <http://tourism.olomouc.eu/basic-information/history/>.

[29] Střední zdravotnická škola a Vyšší odborná škola Emanuela Pöttinga Olomouc. *Historie Ústavu hraběte Pöttingea* [online]. [cit. 20. 3. 2013]. Dostupný z WWW: <http://www.epol.cz/historie.aspx>.

[30] Židovská obec Olomouc. *Historický vývoj židovské komunity v Olomouci*. Olomouc: © Jaroslav Klenovský [online]. [cit. 1. 4. 2013]. Dostupný z WWW: <http://kehila-olomouc.cz/rs/historie/historicky-vyvoj/>.

SEZNAM TABULEK

Tab. 1 - Počet obyvatel do roku 1920	10
--	----

SEZNAM PŘÍLOH

- [1] Významné historické události Olomouce
- [2] Plán opevnění Olomouce roku 1686
- [3] Pozemkový majetek města Olomouce (13. až 17. století)

Významné historické události Olomouce do roku 1921

1017	připojení Moravy k českému přemyslovskému státu, poté vybudování nového olomouckého hradu prvním moravským údělným knížetem Břetislavem
1055	vznik olomouckého údělného knížectví; první zpráva o olomouckém hradě, zaznamenaná v Kosmově kronice
1063	knížetem Vratislavem v Olomouci založeno nové moravské biskupství
1078	založení benediktinského kláštera Hradisko knížetem Otou Sličným a jeho manželkou Eufemií
1131	vysvěcení nového biskupského kostela sv. Václava biskupem Jindřichem Zdíkem
1144	olomoučtí biskupové získali právo razit vlastní mince
před r. 1150	změna řehole v klášteře Hradisko - příchod premonstrátů
kolem r. 1200	zánik olomouckého údělného knížectví
1207	olomoucké kapitule uděleno právo svobodně volit biskupa
1239 – 1246	pravděpodobné datum založení královského města Olomouce
1248	první zmínka o existujícím městě
1253	Olomouc neúspěšně dobývána vojskem uherského krále Bely
1261	privilegiem krále Přemysla Otakara II. získalo město právo na výroční trh a výstavbu kupeckého domu
1267	první známý otisk olomoucké městské pečeti
1306	v domě kapitulního děkana zavražděn poslední Přemyslovec – král Václav III.
1314	podle privilegia krále Jana Lucemburského Olomouci náleželo „prvé místo mezi městy moravskými“
1315 – 1316	velký mor
1352	v privilegiu markraběte Jošta Olomouc označena jako hlavní město Moravy
1378	povolení stavby radnice a zavedení týdenních trhů markrabětem Joštem
1398	velký požár města, zničení převážná částí „dřevěné“ Olomouce
1412	počátek nové stavby městského farního kostela sv. Mořice
1415	upálení dvou stoupenců Mistra Jana Husa jako kacířů
1432	obsazení kláštera Hradiska husity

1437	po porážce u Litovle v Olomouci popraveno 64 husitů
1451	pobyt generálního vikáře řádu minoritů Jana Kapistrána, jeho kázání proti husitům a Židům
1454	vypovězení Židů z města
1469	prohlášení uherského krále Matyáše Korvína v katedrále sv. Václava českým králem
1479	mezi králi Vladislavem Jagellonským a Matyášem Korvínem dohodnut „mír olomoucký“, Korvínovi doživotně přenechána Morava, Slezsko a Lužice
1492	další z velkých požárů města
1499	působení inkvizitora Jindřicha Institorise
1522	s městem splynulo Předhradí darováním „domů a lidí“ městské radě králem Ludvíkem
1525	k městu připojeno hradbou předměstí Bělidla
1547	za tisk kacířských knih popraven tiskař Jan Olivetský
1566	založení jezuitské akademie biskupem Vilémem Prusinovským
1573	povýšení akademie na univerzitu, v pořadí druhou v českých zemích
1620	úmrtí sv. Jana Sarkandra následkem mučení v městské věznici
1621	neúspěšný pokus o dobytí Olomouce krnovským markrabětem Janem Jiřím, vypálení olomouckých předměstí
1641	převezení zemských desek z Olomouce do Brna
1642	obsazení města švédským vojskem
1642, 1643, 1644 – 1645	obléhání a neúspěšné pokusy císařského vojska o dobytí Olomouce
1650	odchod Švédů z Olomouce
1651	založení cech kameníků a zedníků
1655	Olomouc vyhlášena pevnostním městem rozhodnutím císaře Ferdinanda III.
1663	vpád Turků na Moravu, některé oddíly tureckého vojska pronikly až k Olomouci
1709	velkým požárem města zničeno 350 domů a poškozeny interiéry některých kostelů
1713 – 1715	velká morová epidemie
1724	založení Stavovské akademie, ústavu pro vzdělání šlechty a vrchnostenského úřednictva
1741 - 1742	okupace Olomouce pruskými vojsky
1742 – 1756	budování nového tereziánského opevnění

1746	založení učené společnosti „Societas incognitorum“ Josefem svobodným pánem Petrášem
1758	olomoucká pevnost odolala obléhání pruských vojsk
1762	císařovnou Marií Terezií potvrzena Olomouci výsada používání titulu královského hlavního města
1767	jedenáctiletý Wolfgang Amadeus Mozart v Olomouci zkomponoval VI. symfonii F - dur
1770	zřízení stálého divadla
1773	zrušení jezuitského řádu a zestátnění univerzity
1774	založení Studijní knihovny
1777	povýšení olomouckého biskupství na arcibiskupství
1778	olomoucké vysoké učení přeloženo do Brna jako lyceum bez promočního práva
1781 – 1785	zavření čtyř kostelů a zrušení sedmi klášterů
1782	návrat lycea z Brna do Olomouce
1787 – 1790	Josef Dobrovský rektorem generálního semináře na Hradisku
1794 – 1797	v kasematech olomoucké pevnosti vězněn francouzský generál J.P. Lafayette
1823	Ludwig van Beethoven věnoval olomouckému arcibiskupovi Rudolfovi Habsburskému Missu Solemnis
1827	obnovení univerzity s promočním právem pod názvem Františkova univerzita
1827 – 1830	výstavba nové budovy divadla
1841	Olomouc železniční stanicí Severní dráhy, příjezd prvního vlaku do města
1848	dočasné přesídlení císařského dvora z Vídně do Olomouce, uvedení císaře Františka Josefa I. na trůn
1850	v Olomouci podepsána punktace mezi Rakouskem a Pruskem o postavení obou států v Německém spolku
1850	Olomouc sídlem obchodní a živnostenské komory
1850 – 1866	rozšiřování pevnostního pásma, budování pevnůstek v okolí města
1851, 1853	Olomouc dějištěm jednání mezi carem Mikulášem I. a císařem Františkem Josefem I.
1860	zrušení univerzity
1862	zavedení plynového osvětlení
1867	zahájení výuky na Slovanském gymnasiu
1868, 1871	neúspěšné žádosti města o zrušení hradeb
1874	zřízení městského muzea

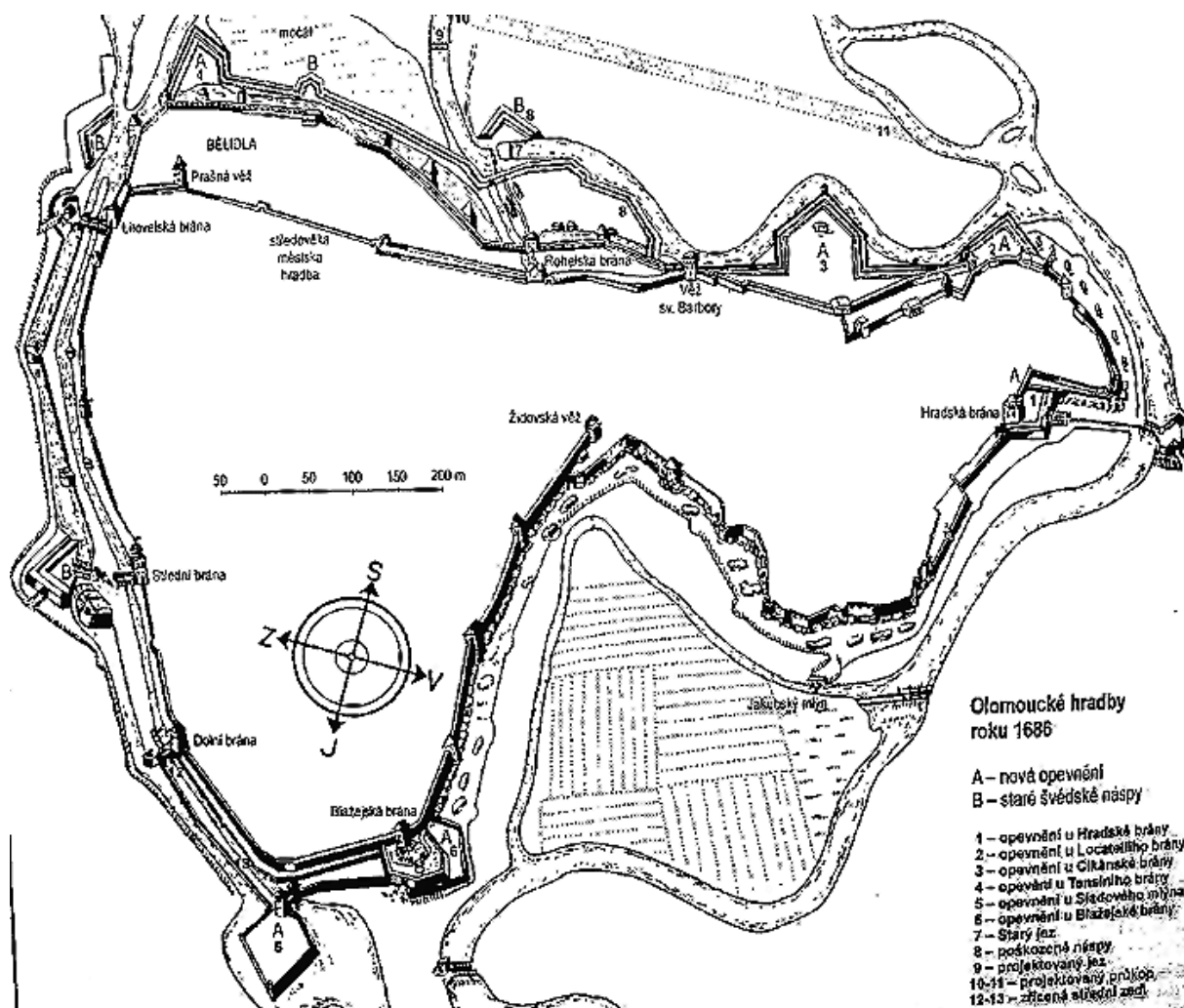
1886	Olomouc zbavena císařským rozhodnutím pevnostního statutu
1894 – 1918	rozšíření katastru města na plochu 300 ha oproti původním 53 ha uvnitř hradeb
1894	budování nové městské nemocnice na Tabulovém vrchu
1894	regulační plán arch. Camilla Sitteho
1898	stavba městské elektrárny
1899	zahájení provozu pouliční tramvajové dráhy
1919	vznik tzv. Velké Olomouce připojením 2 měst a 11 vsí k Olomouci
1921	k datu prvního sčítání lidu v Československu v Olomouci žilo 57 206 obyvatel

Zdroj:

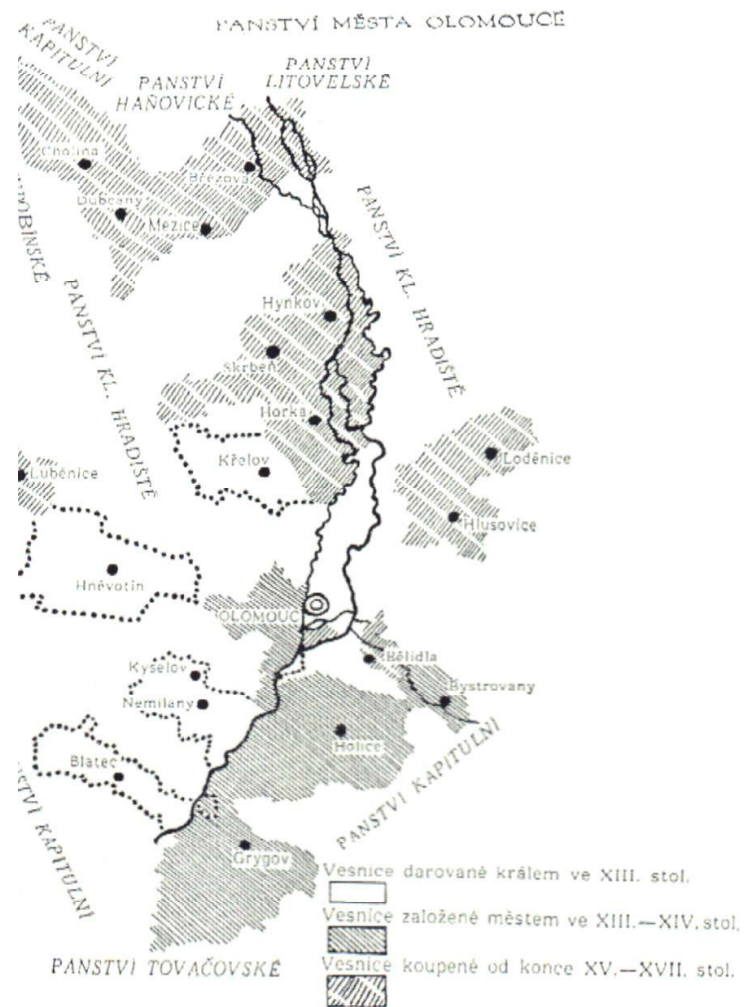
JURYŠEK, Oldřich. *Dějiny Olomouce 1017-1920*. Olomouc: Votobia, 2006. 207 s. ISBN 80-7220-258-8.

NEŠPOR, Václav. *Dějiny města Olomouce*. 2.vyd. Olomouc: Votobia, 1998. 347 s. a 87 s obr.př. ISBN 80-7198-343-8.

Plán opevnění Olomouce roku 1686

Pozemkový majetek města Olomouce (13. až 17. století)

Zdroj:

SCHULTZ, Jindřich, Jiří ŠMERAL a Jana BUREŠOVÁ. Dějiny Olomouce. 1. svazek. Olomouc: Univerzita Palackého, 2009. 629 s. ISBN 978-80-244-2368-5.